

Programowanie i wdrażanie działań rewitalizacyjnych – włączanie społeczności lokalnej

**Szkolenie realizowane w ramach zadania polegającego na wzmacnianiu zdolności gmin
do programowania i wdrażania działań rewitalizacyjnych**

Prowadzący - dr hab. inż. arch. Maciej Bors

- ekspert ds. rewitalizacji IRMiR;
- urbanista, zawodowo związany z planowaniem przestrzennym, polityką regionalną i rozwojem miast oraz projektowaniem przestrzeni, planowaniem partycypacyjnym i projektowaniem uniwersalnym;
- koordynator i współautor projektów polskich i międzynarodowych dotyczących polityki przestrzennej, polityki rozwoju i rewitalizacji miast;
- projektant i facylitator debat publicznych, autor artykułów, opracowań oraz materiałów dydaktycznych i podręczników, a także felietonów, filmów i programów telewizyjnych poświęconych kształtowaniu przestrzeni;
- koordynator i współautor strategii rozwoju przestrzennego: ponadnarodowych, makroregionalnych, regionalnych i lokalnych oraz prac poświęconych urbanistyce, przemianom systemu planowania przestrzennego, politykom publicznym, wieloszczeblowemu zarządzaniu, partnerstwom i partycypacji społecznej, dostępności oraz roli informacji w polityce rozwoju;
- kierownik projektów badawczo-wdrożeniowych, także międzynarodowych;
- dr hab. nauk technicznych, pierwszy wiceprezes i przewodniczący Komisji Rzecznawców Towarzystwa Urbanistów Polskich;
- profesor nadzwyczajny i kierownik Katedry Gospodarki Przestrzennej w Wyższej Szkole Technicznej w Katowicach.

Główne punkty spotkania

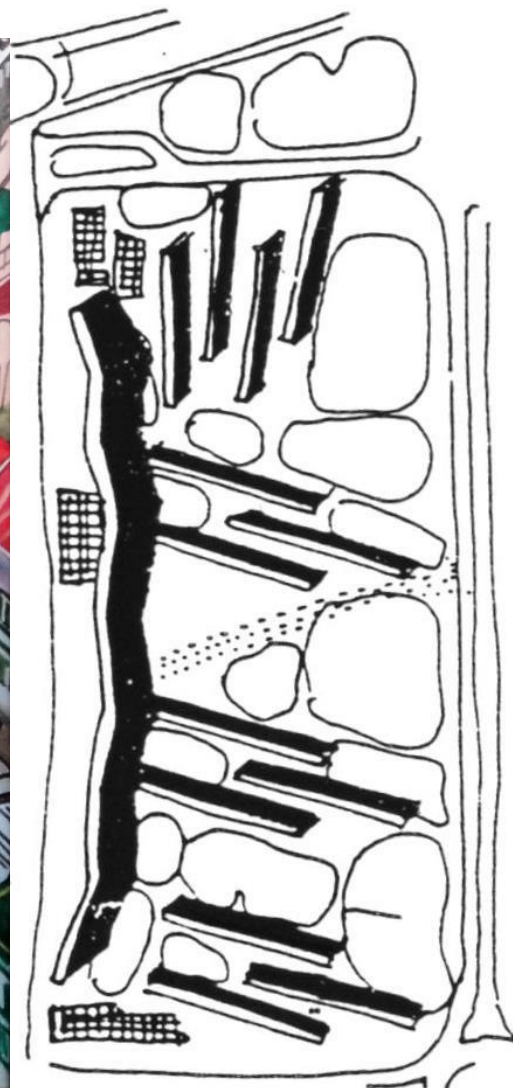
- Wprowadzenie
- Gmina jako wspólnota mieszkańców - wykład
- Zasady procesu partycypacyjnego - seminarium
- Przykłady dobrych praktyk partycypacyjnych, zasady facylitacji
- Typologia przestrzeni publicznych - wykład
- Partycypacyjne kształtowanie przestrzeni sąsiedzkich - zasady, metody
- Przykłady najlepszych praktyk w różnych kategoriach przestrzeni

Część 1. Gmina jako wspólnota mieszkańców

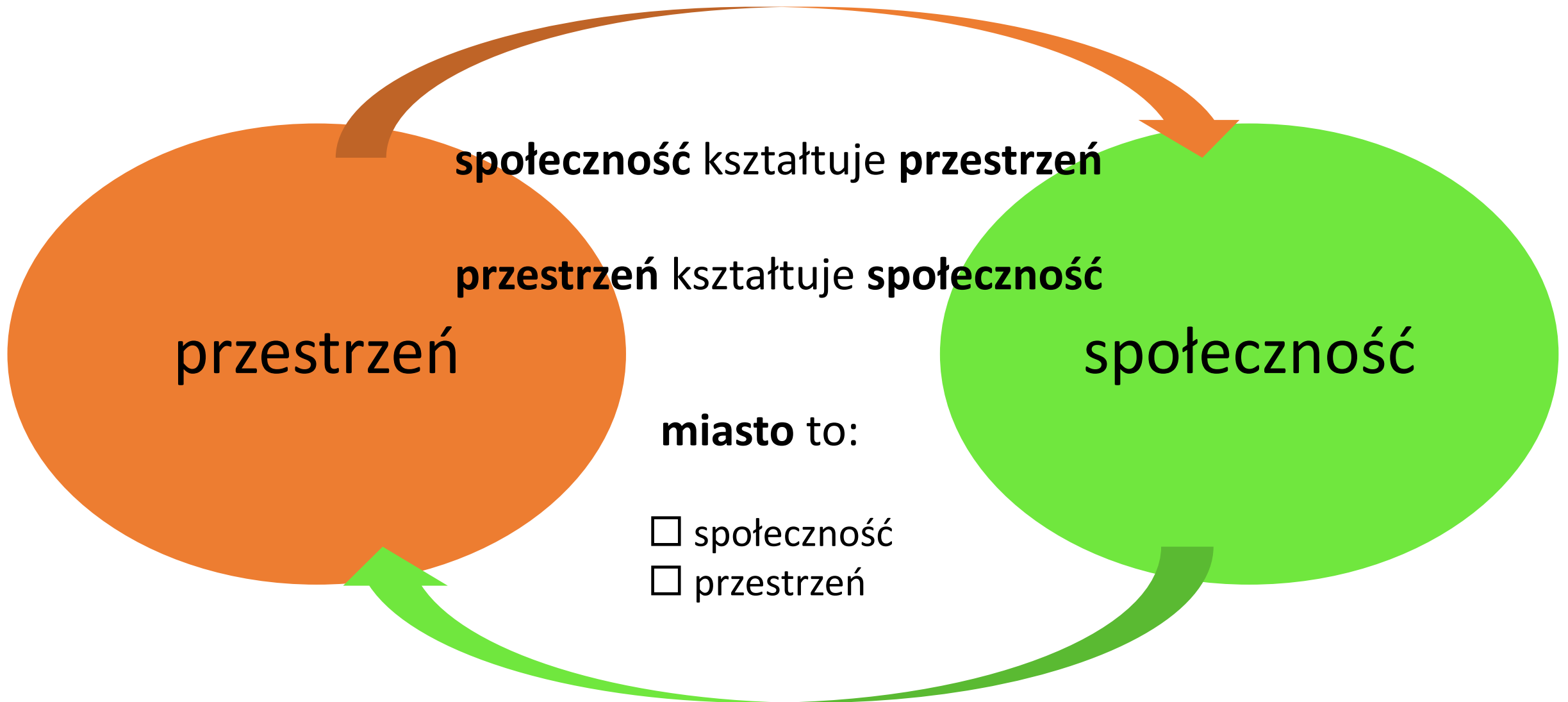

„civitas”

Źródło: Borska M.: Krajobraz w procesie rewitalizacji, Instytut Rozwoju Miast i Regionów, Warszawa–Kraków 2019

„civitas” (2)

Miasto – „dla nas” czy „nasze”?

„Miasta mają zdolność dostarczania czegoś każdemu, tylko dlatego i tylko wtedy, gdy są one tworzone przez każdego”.

Jane Jacobs: „Życie i śmierć wielkich miast amerykańskich”, 1961
motto Światowego Forum Miejskiego (World Urban Forum) 2014 – ONZ

- Należy zapewnić miastom witalność i różnorodność, między innymi poprzez podmiotowe traktowanie społeczności miejskiej.
- W dzisiejszym świecie włączenie społeczne uznaje się za najważniejszy cel procesu planowania, obok efektywności ekonomicznej i bezpieczeństwa środowiskowego.

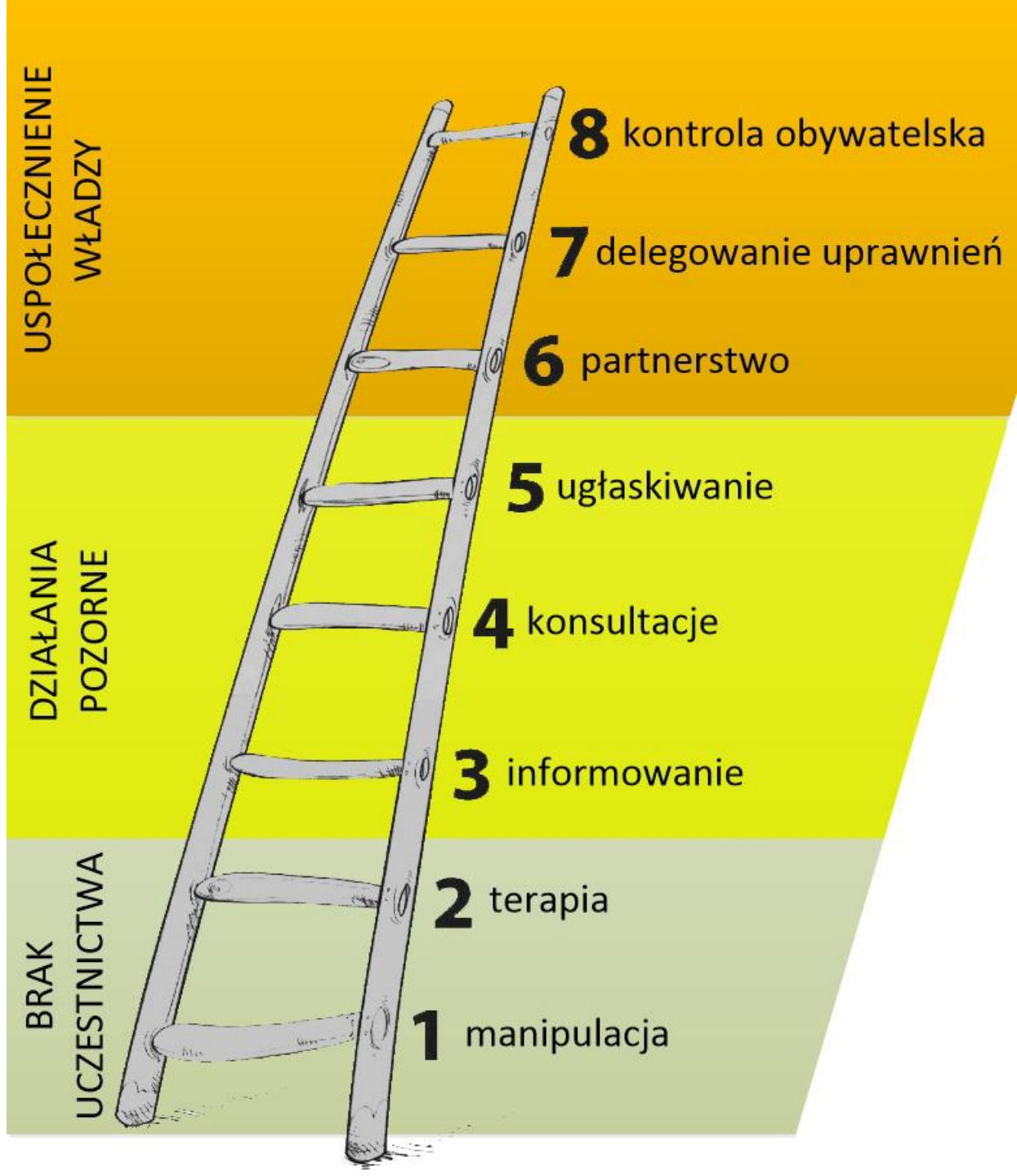
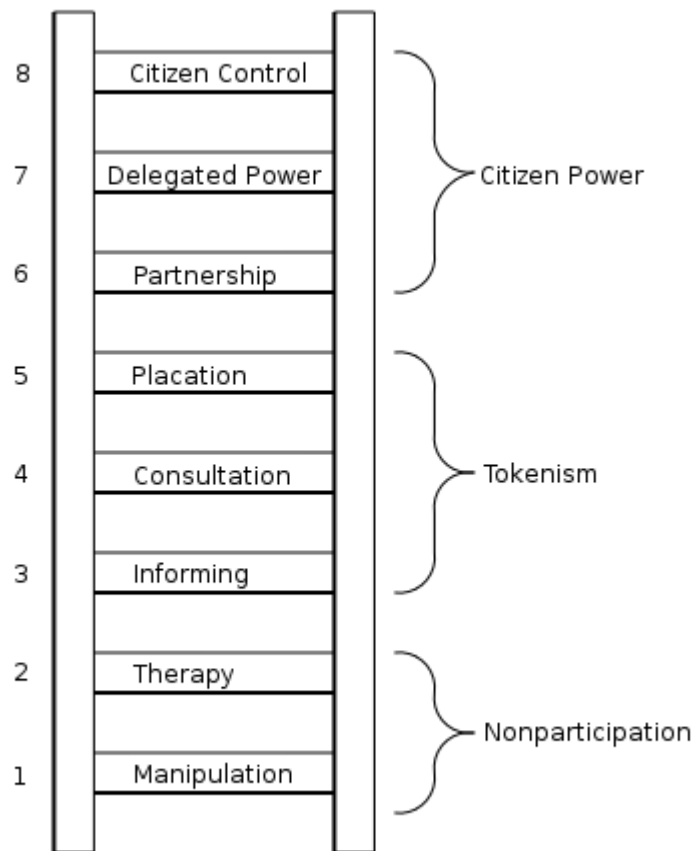
partycypacja

- Partycypacja (z łaciny *particeps* - biorący udział, z ang. *participation* - uczestniczenie) – uczestnictwo, udział jednostek w większej grupie, formacji, projekcie czy instytucji.
- Pojęcie związane z sektorem pracy (partycypacja pracownicza, udział w zarządzaniu, udział w procedurach decyzyjnych) oraz z teoriami demokracji (udział ludności w podejmowaniu decyzji politycznych i ekonomicznych, współpraca między instytucjami a społeczeństwem, podział władzy).
- Szczególnym zastosowaniem pojęcia jest system „demokracji partycypacyjnej” (inaczej uczestniczącej), polegający m.in. na uspołecznieniu zarządzania budżetami miast lub dzielnic. Tak powstający budżet nazywany jest budżetem partycypacyjnym.
 - Mimo, iż w realizowanych projektach demokracji partycypacyjnej bierze udział tylko część społeczeństwa (choć mogą wszyscy), zaś budżety partycypacyjne stanowią na ogół zaledwie kilka procent ogólnego budżetu miasta czy dzielnicy, demokracja partycypacyjna uważana jest za jedną z form realizacji demokracji bezpośredniej, czyli rządów bez pośrednictwa wybieranych reprezentantów.

drabina partycypacji

„Drabina społecznej partycypacji”
Sherry R. Arnstein 1969

szczeble partycypacji

- **informowanie** – sposób działania władz pozwala społeczności lepiej zrozumieć ich decyzje;
- **konsultowanie** - pozwala społeczności uczestniczyć w wyborze spośród proponowanych rozwiązań;
- **włączanie** - pozwala przedstawicielom społeczności od początku uczestniczyć w procesie kształtowania rozwiązań i ostatecznych decyzji;
- **współpraca** – pozwala społeczności na realne kształtowanie rozwiązań;
- **nadawanie uprawnień** - szczebel najwyższy, polegający na przekazaniu społeczności lub jej organizacjom kompetencji, czyli delegowaniu uprawnień do podjęcia ostatecznych decyzji.

partycypacja społeczna (wg ustawy o rewitalizacji)

...obejmuje przygotowanie, prowadzenie i ocenę rewitalizacji w sposób zapewniający aktywny udział interesariuszy, w tym poprzez uczestnictwo w konsultacjach społecznych oraz w pracach Komitetu Rewitalizacji.

Przygotowanie, prowadzenie i ocena rewitalizacji polegają w szczególności na:

- poznaniu potrzeb i oczekiwań interesariuszy oraz dążeniu do spójności planowanych działań z tymi potrzebami i oczekiwaniami;
- prowadzeniu, skierowanych do interesariuszy, działań edukacyjnych i informacyjnych o procesie rewitalizacji, w tym o istocie, celach, zasadach prowadzenia rewitalizacji, wynikających z ustawy, oraz o przebiegu tego procesu;
- inicjowaniu, umożliwianiu i wspieraniu działań służących rozwijaniu dialogu między interesariuszami oraz ich integracji wokół rewitalizacji;
- zapewnieniu udziału interesariuszy w przygotowaniu dokumentów dotyczących rewitalizacji, w szczególności gminnego programu rewitalizacji;
- wspieraniu inicjatyw zmierzających do zwiększania udziału interesariuszy w przygotowaniu i realizacji gminnego programu rewitalizacji;
- zapewnieniu w czasie przygotowania, prowadzenia i oceny rewitalizacji możliwości wypowiedzenia się przez interesariuszy.

konsultacje społeczne (wg ustawy o rewitalizacji, art. 6)

- Konsultacje społeczne prowadzi wójt, burmistrz albo prezydent miasta.
- O rozpoczęciu konsultacji społecznych oraz formach, w jakich będą prowadzone, powiadamia się nie później niż w terminie 7 dni przed dniem ich przeprowadzenia, w sposób zapewniający udział w nich możliwie szerokiego grona interesariuszy, co najmniej poprzez obwieszczenie, ogłoszenie w sposób zwyczajowo przyjęty w danej gminie oraz ogłoszenie na stronie podmiotowej gminy w Biuletynie Informacji Publicznej.
- Termin wyznaczony na składanie uwag nie może być krótszy niż 30 dni, licząc od dnia powiadomienia.

formy konsultacji społecznych (1)

1) zbieranie uwag w postaci papierowej lub elektronicznej, w tym za pomocą środków komunikacji elektronicznej, w szczególności poczty elektronicznej lub formularzy zamieszczonych na stronie podmiotowej gminy w Biuletynie Informacji Publicznej

2) spotkania, debaty, warsztaty, spacer studyjny, ankiety, wywiady, wykorzystanie grup przedstawicielskich lub zbieranie uwag ustnych

Konsultacje społeczne prowadzi się z wykorzystaniem formy z punktu 1 oraz co najmniej dwóch form z punktu 2.

formy konsultacji społecznych (2)

- Konsultacje społeczne prowadzi się w sposób ułatwiający zrozumienie prezentowanych treści i odniesienie się do nich, a w uzasadnionych przypadkach z użyciem wizualizacji oraz sporządzonych w języku niespecjalistycznym skrótów i zestawień informacji zawartych w dokumentach poddawanych konsultacjom.
- Niezwłocznie po zakończeniu każdej z form konsultacji społecznych opracowuje się informację podsumowującą jej przebieg, zawierającą dane o miejscu i czasie jej przeprowadzenia i omówienie jej przebiegu, a w przypadku formy zbierania uwag – również wszystkie uwagi wraz z odniesieniem się do nich.
- Projekty dokumentów poddawanych konsultacjom społecznym, a także projekty dokumentów uwzględniające zmiany wprowadzone w wyniku konsultacji społecznych oraz informacje, o których mowa w ustawie, ogłasza się na stronie podmiotowej gminy w Biuletynie Informacji Publicznej oraz, na żądanie osób zainteresowanych, udostępnia się w siedzibie urzędu gminy.

cztery wymiary partycypacji

1. wymiar techniczny

- czegoś się dowiemy

2. wymiar polityczny

- kogoś przekonamy

3. wymiar kulturowy

- pójdziemy „z duchem czasu”

4. wymiar filozoficzny

- uczynimy świat lepszym

informacja → współuczestnictwo

wymiar techniczny

czegoś się dowiemy: rola informacji w procesie planowania (rozwoju)

tradycyjnie: informacja to podstawa decyzji (programowych/projektowych)

więcej informacji → lepsze rozwiązania

dziś: sposób funkcjonowania systemu decyzyjnego, monitoring

wyzwania: nadmiar / niedosyt, łatwość dostępu / wysoki koszt walidacji
fragmentacja, rozproszenie informacji

- kryzys tradycyjnych instrumentów koordynacji i integracji działań

wymiar polityczny

kogoś przekonamy: komunikacja społeczna

tradycyjnie: lepsze zrozumienie decyzji władz → większe poparcie

- sposób na wczesne wykrywanie i zapobieganie konfliktom

dziś: wdrażanie idei „społeczeństwa obywatelskiego”

poznawanie opinii i nastrojów (badania opinii, „kukizacja”)

- model „dla Was” → model „z Wami”

wyzwania: instrument społecznego porozumienia

instrument koordynacji i integracji działań...

oraz budowania partnerstw

- zmniejszenie „niewygodnej” odpowiedzialności politycznej

wymiar kulturowy

pójście z „duchem czasu”: wyzwania cywilizacyjne

tradycyjnie: zaspokojenie podstawowych potrzeb (obiektywnych)

dziś: zaspokojenie wyższych potrzeb (subiektywnych)
kryzys podejścia eksperckiego

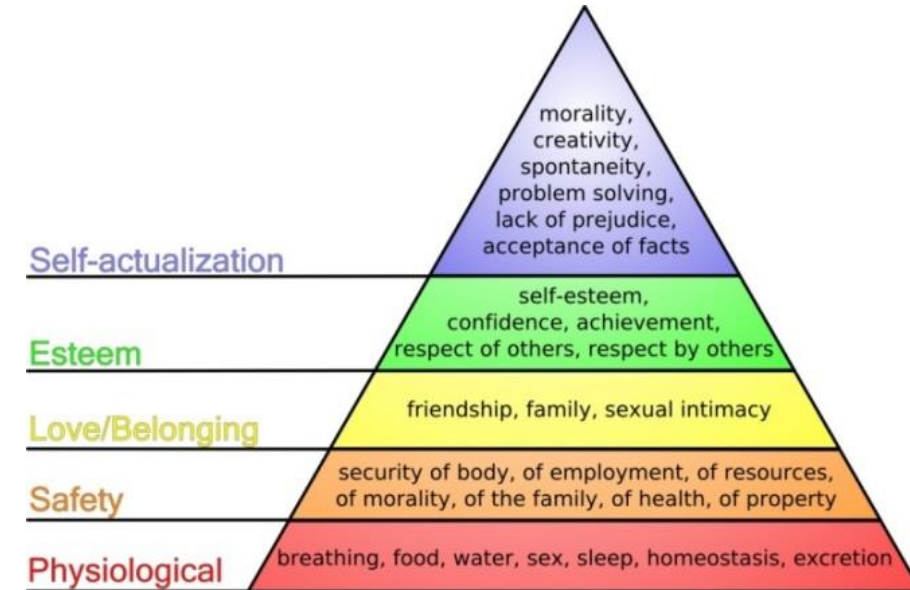
wyzwania: wzrost poziomu życia, przemiany cywilizacyjne
przemiany modelu życia: wzrost, rozproszenie i...
trudna przewidywalność oczekiwań/potrzeb

hierarchia potrzeb społecznych

- **fizjologiczne** – niezaspokojone dominują nad wszystkimi innymi potrzebami i decydują o zachowaniu człowieka;
- **bezpieczeństwa** – ujawniają się w sytuacji zagrożenia, pobudzają do działania dla zapewnienia nienaruszalności;
- **przynależności** – dla przezwyciężenia osamotnienia, alienacji i obcości, jako tendencja do nawiązywania intymnych stosunków, oraz uczestnictwa w życiu grupy;
- **szacunku i uznania** – uznania i prestiżu we własnych oczach i w oczach innych ludzi;
 - pragnienie potęgi, wyczynu i wolności,
 - potrzeba respektu i uznania ze strony innych ludzi, dobrego statusu społecznego, sławy, dominacji, zwracania na siebie uwagi.
- **samorealizacji** – potrzeby te wyrażają się w dążeniu człowieka do rozwoju swoich możliwości,
 - estetyczne (potrzeba harmonii i piękna)
 - poznawcze (potrzeba wiedzy, rozumienia, nowości)

„Piramida potrzeb”
Abraham Maslow
1943/1954

wymiar filozoficzny

uczynimy świat lepszym: czy to hipokryzja?

tradycyjnie: civitas to zarówno społeczność mieszkańców danego terenu jak i formy jego organizacji - miasto i państwo
→ społeczność i zamieszkiwany przez nią obszar stanowią całość i wzajemnie na siebie oddziałują.

dziś: technika, technologia, polityka

wyzwania: przezwyciężenie „*kultury odrzucenia*” (prekariat)
budowanie miejsc, w których człowiek może zamieszkać razem z innymi
„*budowanie społeczności zmierzających ku przyszłości, która daje nadzieję*” (Franciszek, *Laudato Si' - Troska o wspólny dom*)

kto to napisał?

„Zauważamy (...) niekontrolowany i przesadny rozrost wielu miast, w których życie stało się niezdrowe nie tylko z powodu zanieczyszczenia (...), ale także miejskiego chaosu, problemów transportu oraz skażenia wizualnego i hałasu. Wiele miast to duże nieefektywne struktury, zużywające nadmiernie dużo energii i wody. Istnieją dzielnice, które pomimo, że zostały niedawno wybudowane, są zapchane i zabałaganione, bez dostatecznych terenów zieleni.

To niewłaściwe, aby mieszkańcy (...) żyli przytłoczeni coraz bardziej betonem, asfaltem, szkłem i metalami, pozbawieni fizycznego kontaktu z naturą. (...) Prywatyzacja przestrzeni utrudniła dostęp obywateli do obszarów o szczególnym pięknie. (...)

Do społecznych skutków przemian globalnych należą konsekwencje niektórych innowacji technologicznych dla rynku pracy, wykluczenie społeczne, nierówność w zakresie dostępności i zużycia energii oraz innych usług, podziały społeczne, wzrost przemocy i pojawienie się nowych form agresji społecznej (...) oraz utrata tożsamości.”

Część 2. Zasady procesu partycypacyjnego

interesariusze

- mieszkańcy obszaru rewitalizacji oraz właściciele lub użytkownicy nieruchomości na tym obszarze
- pozostali mieszkańcy gminy
- podmioty prowadzące na obszarze gminy działalność gospodarczą
- podmioty prowadzące na obszarze gminy działalność społeczną w tym organizacje pozarządowe i grupy nieformalne
- samorząd terytorialny i jego jednostki organizacyjne
- organy władzy publicznej i inne podmioty realizujące na obszarze rewitalizacji uprawnienia Skarbu Państwa

charakterystyka interesariuszy

Analiza wszelkich osób, grup osób, instytucji i firm, które mają lub mogą mieć „styczność” z danym programem /projektem z punktu widzenia:

- charakterystyki społeczno-ekonomicznej,
- interesów, celów, oczekiwań, itp.,
- wrażliwości na zagadnienia powiązane z działalnością projektu,
- potencjału, wiedzy, doświadczenia – dla potrzeb projektu
- implikacji i wniosków dla projektu.

Struktury zarządcze, rola i odpowiedzialność, podział zadań i współpraca JST ze społecznością lokalną.

siły motoryczne rozwoju

wzajemne oczekiwania

	władze	mieszkańcy	biznes
od władz		usług publicznych + wizji rozwoju	warunków otoczenia + współdziałania
mieszkańców	uczestnictwa + głosów wyborczych		aktywności + popytu
od biznesu	inwestycji + miejsc pracy	miejsc pracy + oferty usług	

pole zainteresowań partycypacji

- zagospodarowanie przestrzenne
- komunikacja
- ekologia
- bezpieczeństwo
- wizja i przyszłość (strategie, programy, plany)
- problemy społeczne (bieda, bezrobocie)

cele konsultacji społecznych

wg „Kanonu” FISE / ZMP:

- wypełnić obowiązek,
- podjąć optymalną decyzję,
- edukować,
- rozładować konflikt lub go uniknąć,
- uzyskać poparcie mieszkańców dla przygotowywanych decyzji,
- zwiększyć aktywność mieszkańców,
- zbudować poczucie współodpowiedzialności.

7 zasad konsultacji społecznych (wg FISE):

- **dobra wiara** – konsultacje prowadzone są w duchu dialogu obywatelskiego; strony słuchają się nawzajem, wykazując wolę zrozumienia odmiennych racji;
- **powszechność** – każdy zainteresowany tematem powinien móc dowiedzieć się o konsultacjach i wyrazić w nich swój pogląd;
- **przejrzystość** – informacje o celu, regułach, przebiegu i wyniku konsultacji muszą być powszechnie dostępne; jasne musi być, kto reprezentuje jaki pogląd;
- **responsywność** – każdemu, kto zgłosi opinię, należy się merytoryczna odpowiedź w rozsądnym terminie, co nie wyklucza odpowiedzi zbiorczych;
- **koordynacja** – konsultacje powinny mieć gospodarza odpowiedzialnego za konsultacje tak politycznie jak organizacyjnie; powinny one być odpowiednio umocowane w strukturze administracji;
- **przewidywalność** – konsultacje powinny być prowadzone od początku procesu legislacyjnego; powinny być prowadzone w zaplanowany sposób i w oparciu o czytelne reguły;
- **poszanowanie interesu ogólnego** – choć poszczególni uczestnicy konsultacji mają prawo przedstawiać swój partykularny interes, to ostateczne decyzje podejmowane w wyniku przeprowadzonych konsultacji powinny reprezentować interes publiczny i dobro ogólne.

partycypacja: prawdziwa i fałszywa

- włączanie mieszkańców w dyskusję nt. kierunków rozwoju stało się w Polsce **modne**, ale często efekty tych działań **rozczarowują**;
- przyczyną jest najczęściej **źle przeprowadzony** proces partycypacyjny;
- proces ten jest w istocie dość **złożony**, ale często nie dostrzega się wszystkich jego składowych i zależności pomiędzy nimi;
- działania z pozoru proste kryją wiele pułapek, których można uniknąć dzięki doświadczeniu oraz właściwym, sprawdzonym metodom i narzędziom działania partycypacyjnego, z których można budować własny projekt, **dostosowany do potrzeb i możliwości**;
- istnieje szereg innych metod planowania partycypacyjnego, które można z powodzeniem stosować – ale każdy udany projekt jest w swej istocie **unikalny** i tworzy własną metodę, używając różnych narzędzi;
- kluczem do sukcesu jest **rzetelność** działania, **systematyczność** i **uczciwość** wobec zaangażowanej społeczności.

ryzyka partycypacji

- czasochłonność procesu, szczególnie przygotowania spotkań konsultacyjnych, oraz konieczność fachowego przygotowania ekspertów z zakresu planowania i projektowania dla jego realizacji, zwłaszcza zręcznego facylitatora spotkań publicznych;
- możliwość generowania pomysłów niemożliwych do realizacji;
- mało skuteczne nakłanianie lokalnej społeczności do udziału w procesie partycypacji;
- brak stosownych rozwiązań o charakterze instytucjonalnym w lokalnym ośrodku władzy;
- ryzyko generowania negatywnych reakcji w społeczności, jeżeli pomysły nie zostaną wdrożone.

wymogi co do metod

- są **dostępne** dla wszystkich członków społeczności, w każdym wieku i o każdym stopniu przygotowania merytorycznego;
- **pomagają** ludziom w dostrzeżeniu i zrozumieniu swojej społeczności na różne sposoby, budując poczucie społecznej własności i odpowiedzialności;
- **włączają całą społeczność** w generowanie pomysłów na rozwój, stosując działania w różnych skalach – również w małych społecznościach;
- zapewniają **różnorodność konsultacji** i możliwość zaangażowania osób, które mogłyby być wykluczone, także niesformalizowanych grup;
- pozwalają mieszkańcom w rozumieć zagadnienia, ich uwarunkowania i skutki, co pozwala na **zidentyfikowanie** się z miejscem i zagadnieniem;
- partycypacja jest wdrażana tak, by rozwój przestrzenny rozumiany był przez członków społeczności jako **ewolucja**, a debata publiczna dotyczyła krok po kroku kolejnych zagadnień złożonego procesu.

Część 3. Przykłady dobrych praktyk partycypacyjnych

motywacje uczestników procesu partycypacyjnego

ZMIANY GLOBALNE (np. kwestie klimatyczne)

- niska świadomość wymiaru praktycznego
- mała siła sprawcza jednostki
- dominuje polityka
- utrata kontroli
- wartość teoretyczna

MOJE MIEJSCA (otoczenie domu, miasto)

- odwiedzane miejsca, drogi którymi chodzę
- mam lub mogę mieć wpływ
- dominuje społeczność
- przejmowanie inicjatywy
- wartość praktyczna

metody i techniki partycypacyjne

- **Planning for Real**
- **PPS – *Project for Public Spaces***
- **Metoda *Charrette***
- ***Organizowanie społecznościowe***
- **Budżet Obywatelski**
- **Sondaż deliberatywny**
- Action Planning (GB)
- European Awareness Scenario Workshop (DK)
- Open Space Technology
- Interactive Planning Techniques
- Community Led Planning (ACRE, CLLD – w PL „LIDER”)
- Town Centre Management

Planning for Real: 3 etapy procesu

- **aktywizacja** – prace związane z przygotowaniem społeczności lokalnej (interesariuszy) oraz ekspertów do udanego przeprowadzenia procesu planowania partycypacyjnego
- **identyfikacja** – uświadomienie mieszkańcom (interesariuszom) istoty problemów obszaru oraz możliwości i celowości wspólnego działania w celu ich rozwiązywania

częścią tego etapu jest zebranie opinii mieszkańców na temat uwarunkowań i kierunków rozwoju rewitalizowanego obszaru

- **włączenie** – nauczenie mieszkańców (interesariuszy) radzenia sobie z problemami, nadawania realności ich oczekiwaniom oraz włączania różnorodnych podmiotów w rozwój obszaru

czas realizacji priorytet	teraz	wkrótce	później
wysoki			
średni			
niski			

KARTA OBSERWATORA – MIEJSCA i OBSZARY

Zachowaj tą kartę. Skopiuj ją, a następnie wykorzystaj do znalezienia i uzyskania informacji o opuszczonych miejscach (np. sklepu, garażu, szopy, magazynu, polany) lub obszarach, które mogą być przekształcone (np. w miejsca spotkań, miejsca opieki, punkty doradcze, boiska, place zabaw).

MIEJSCA	OBSZAR
id gdzie?	id gdzie?
wielkość miejsca	wielkość
кто jest właścicielem?	кто jest właścicielem?
adres	adres
do czego było wykorzystywane?	teren rumowisko / asfalt / kamienie / trawa / płaski / nachylony / pofaltowany / inne?
czy może być współdzielone? TAK / NIE	pomysł zagospodarowania: plac zabaw / boisko sportowe / ogród / miejsce festiwalowe / psów / inne?
czy jest dostęp dla osób niepełnosprawnych? TAK / NIE	
Jak się tam można dostać?	Jak się tam można dostać?
Z kim się kontaktować?	Z kim się kontaktować?
OBSERWATOR	OBSERWATOR

PfR - ramy czasowe i pracochłonność

- łączna pracochłonność całego procesu planowania partycypacyjnego wynosi 60-200 (średnio 100) osobodni roboczych w zależności od uwarunkowań

obok własnego personelu oraz ewentualnego zaangażowania zewnętrznych facylitatorów należy podjąć ryzyko i wysiłek zaangażowania wolontariuszy lub włączenia lokalnych „aktywistów” i NGO

- efektywny czas realizacji całego procesu to 80-360 (średnio 120) dni roboczych (4-18 miesięcy, średnio 6 miesięcy)

jeśli uda się tego dokonać nieco szybciej to dobrze, jeśli znacznie szybciej – to źle, gdyż świadczy to o „fałszywym” procesie

- niezwykle ważne są kompetencje osób zaangażowanych w proces

PPS – Project for Public Spaces

PPS jest to organizacja non-profit, której celem jest pomoc lokalnym społecznościom w tworzeniu i utrwalaniu użytecznych miejsc publicznych oraz budowanie silnych społeczności lokalnych. Proces przekształcania przestrzeni w ramach metody PPS jest procesem krystalizacji grupy społecznej tzw. „community” – wspólnoty.

Etapy:

- wstępne konsultacje ze społecznością, sformułowanie hipotez dotyczących problemów, które będą wymagać szczególnego zainteresowania;
- prowadzenie obserwacji i zbieranie danych na miejscu, w celu odkrycia i wyjaśnienia problemów, analiza danych, ocena wkładu społeczności lokalnej i identyfikacja potencjału pod kątem wdrożenia;
- przedstawienie problemów społeczności, jako dodatkowego bodźca,
- przekształcenie danych w koncepcję, zaimplementowanie społecznej wizji.

Metoda *Charrette*

Celem metody jest stworzenie całościowej wizji urbanistycznej przy wsparciu wszystkich zainteresowanych grup. W ramach warsztatów odbywają się spotkania, w których uczestniczą wszyscy interesariusze. Muszą one być bardzo dobrze przygotowane, poprzedzone wielomiesięczną analizą miejsca.

Metoda *Charrette* składa się z **3 faz**:

- badań, procesu edukacji, przygotowań (ok. 1-9 miesięcy przed warsztatami),
- warsztatów,
- planu wdrażania (ok. 2-4 miesiące po warsztatach).

Organizowanie społecznościowe

Polega na budowaniu siły społeczności lokalnej.

Podstawą metody są ludzie a równolegle budowana jest ich niesformalizowana organizacja.

Etapy:

- Wybór miejsca pracy.
- Pukanie do drzwi – proces słuchania, wywiadów z mieszkańcami nt. problemów, jakości życia w danym miejscu, możliwości ich poprawy; zachęcanie do zaangażowania się w proces, zbieranie danych kontaktowych oraz zaproszenie na pierwsze spotkanie.
- Spotkanie, prowadzone przez organizatorów społecznościowych. Uczestnicy tworzą listę problemów oraz podejmują decyzję rozwiązaniem którego z nich chcą się zająć.
- Etap badań – sprawdzanie, na ile jest możliwe rozwiązanie problemu, czego problem tak na prawdę dotyczy, szukanie najlepszej drogi do rozwiązania problemu, zastanowienie się kto jest odpowiedzialny za jego rozwiązanie.
- Kampania społeczna na rzecz rozwiązania problemu. Wybór narzędzi, które pozwolą uzyskać pożądane rezultaty np. happeningi, zbieranie listy podpisów albo *accountability session* (sesja mająca na celu rozliczenie kogoś z obowiązków). Jeżeli proste narzędzia zawodzą szuka się innych, bardziej skutecznych.
- Po rozwiązaniu problemu społeczność wspólnie świętuje, a następnie powraca do listy problemów.

Budżet Obywatelski (przykład)

Procedura składa się z kilku etapów:

- Zgłaszanie projektów.
- Weryfikacja projektów przez komórki Urzędu Miejskiego.
- Konsultacje z liderami. W ramach tego etapu umożliwia się naniesienie koniecznych zmian do projektów, aby mogły być realizowane.
- Końcowa weryfikacja projektów.
- Konsultacje z mieszkańcami w ramach których można głosować na wybrane projekty. Głosy można oddawać również w formie elektronicznej lub w zorganizowanych na terenie miasta punktach konsultacyjnych.
- Wyłonienie projektów do realizacji.

Sondaż deliberatywny

Metoda konsultacji społecznych, włączająca obywateli w debatę na ważne kwestie. Jej istotą jest poznanie rozkładu opinii, uczestnicy otrzymują przygotowane materiały. Ankiety przeprowadza się dwukrotnie, debatę w grupach, spotkania z ekspertami i politykami.

Etapy:

- Sondaż bazowy (przed otrzymaniem przez uczestników materiałów informacyjnych).
- Przygotowanie materiałów prezentujących dany problem z dostępnymi rozwiązaniami.
- Przeprowadzenie sondażu na wybranej próbie, który dotyczy opracowanych rozwiązań.
- Losowanie grupy (ok. 30%) spośród uczestników, która zapraszana jest do debaty publicznej. Zebrani biorą udział we wspólnej sesji, której celem jest omówienie metody pracy. Następnie w mniejszych grupach prowadzona jest dyskusja. W spotkaniach biorą udział eksperci i politycy, którzy mogą jedynie odpowiadać na pytania – nie mogą przekonywać. Wspólne spotkanie odbywa się po raz kolejny w celu wysłuchania informacji opracowanych przez każdą z grup. Na koniec w tajnym głosowaniu uczestnicy wyrażają swoje preferencje.
- Badanie sondażowe osób, które nie brały udziału w debacie, a które brały udział w sondażu bazowym.

URBAN
LAB

IRMiR INSTYTUT
ROZWOJU MIAST
I REGIONÓW

URBAN LAB

narzędzie poprawy jakości
życia mieszkańców
miast zgodne z ideą
smart city

Magdalena Bień

Wojciech Jarczewski

Bartosz Piziak

facylitator

- Jego zadaniem jest czynny udział w udrażnianiu procesu komunikacji między osobami bądź grupami, w celu osiągnięcia wspólnego rozwiązania.
- Jego rolą jest mediowanie między stronami.

Mediacje różnią się od rozstrzygnięć autorytatywnych (mediacja vs. arbitraż) przede wszystkim tym, że ich celem nie jest ustalenie, kto ma rację, ale wypracowanie rozwiązania jakie zadowala obie strony sporu i na jakie w związku z tym mogą one przystać dobrowolnie.

- Facylitator służy wsparciem w zakresie m.in. doprecyzowania kodu językowego (znaczenie słów), demaskowania faktycznych (nie jedynie deklaracyjnych) intencji stron interakcji, motywowania do pracy nad osiągnięciem celu, zapobiegania ewentualnym konfliktom.
- Mediacja skupia się na poszukiwaniu rozwiązań, możliwych do zastosowania na przyszłość. Nie ma na celu dogłębnego analizowania przeszłości, przepracowywania emocji. Nie jest zatem formą terapii.

„Zadaniem facylitatora jest wyłącznie pilnowanie, aby nie doszło do kłótni”

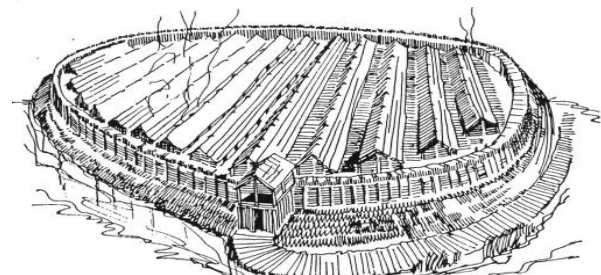
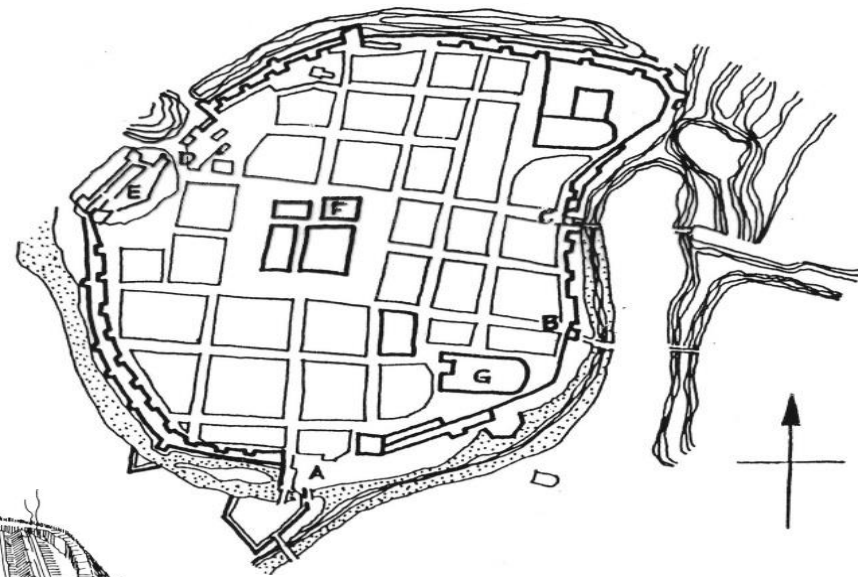
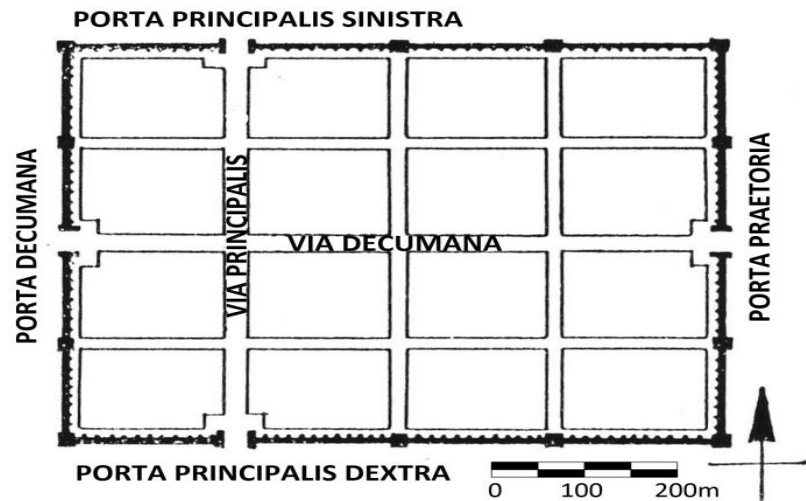
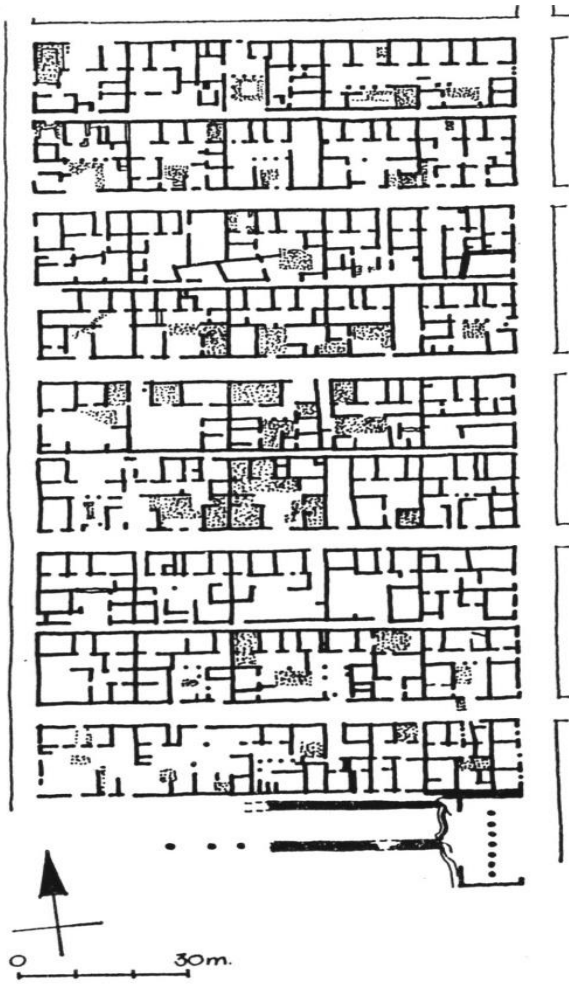
włączanie mieszkańców

Część 4. Typologia przestrzeni publicznych

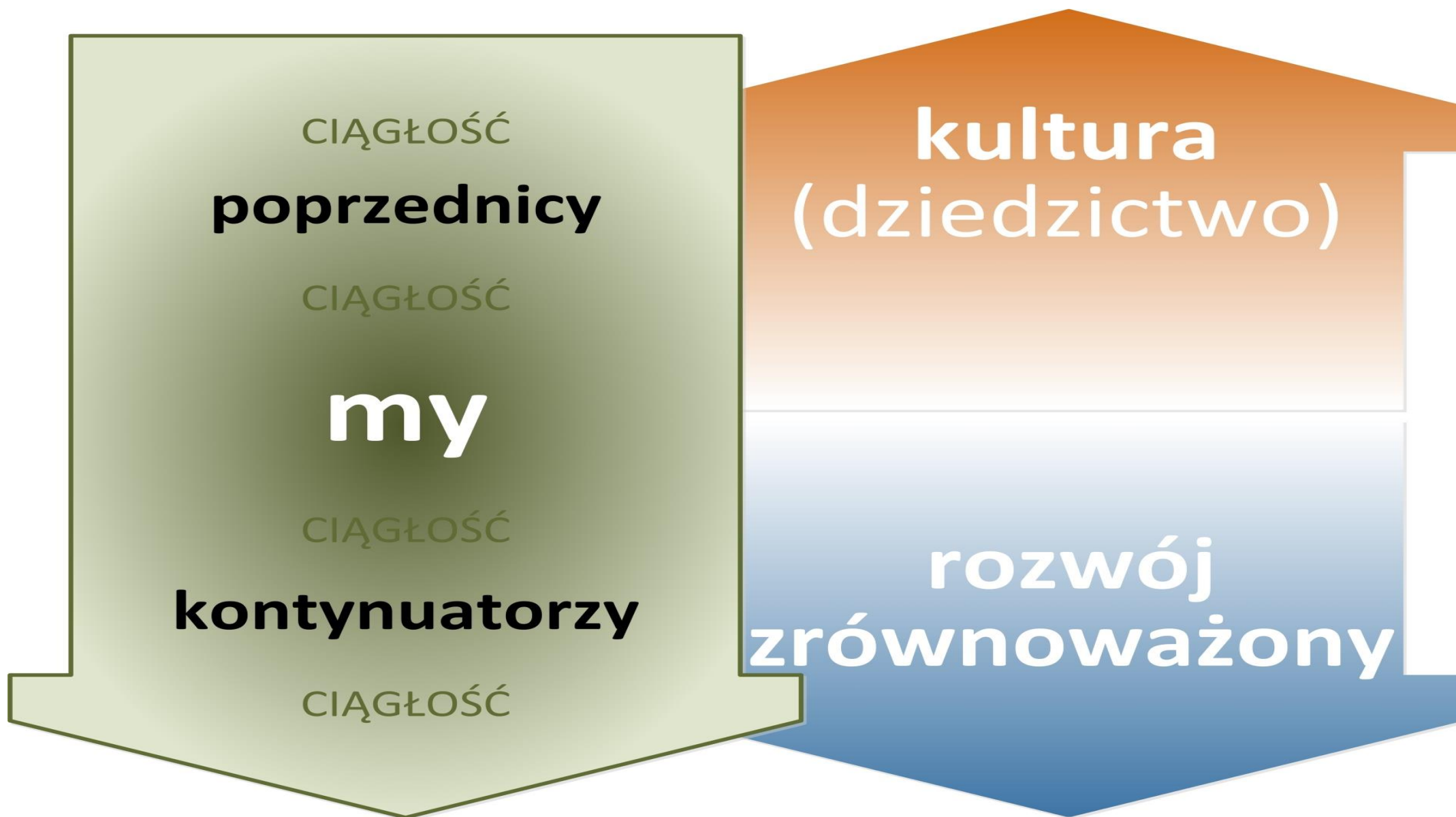

„civitas”

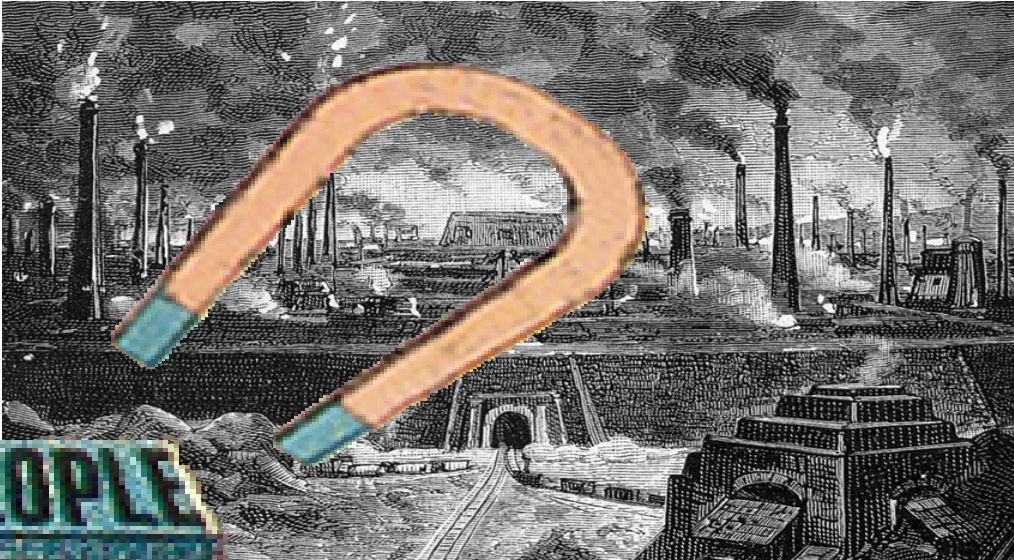
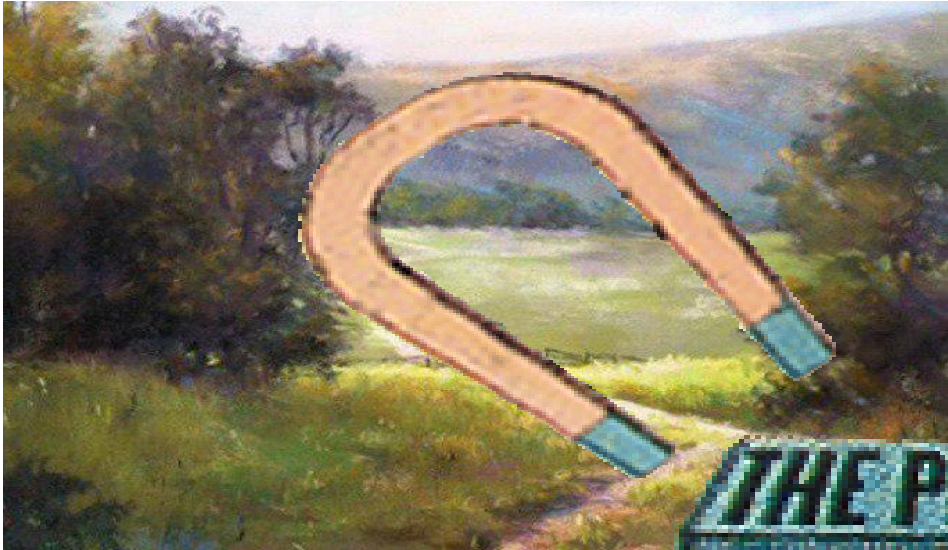

Źródło: Borsal M.: Krajobraz w procesie rewitalizacji, Instytut Rozwoju Miast i Regionów, Warszawa-Kraków 2019

zasada kontynuacji

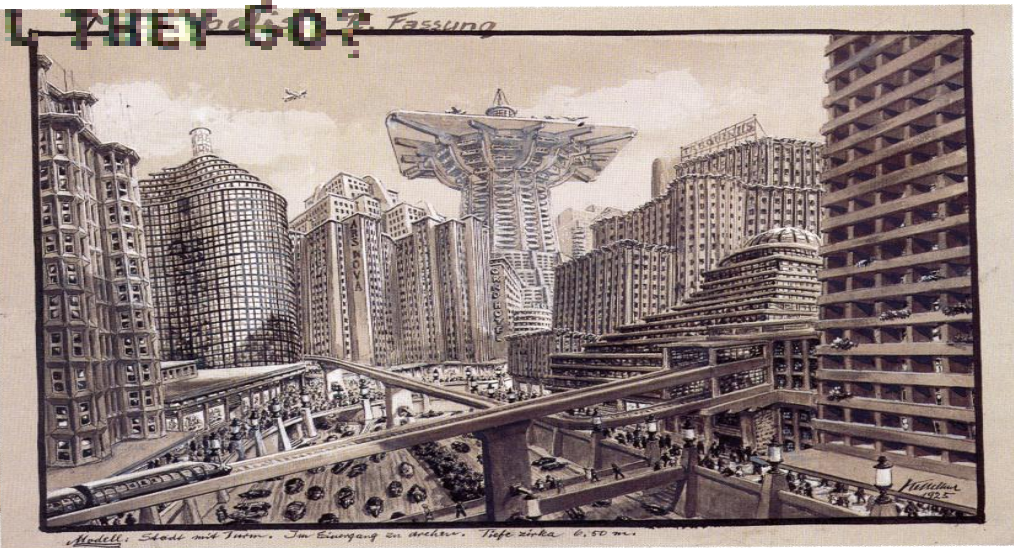
atrakcyjność przestrzeni

THE PEOPLE

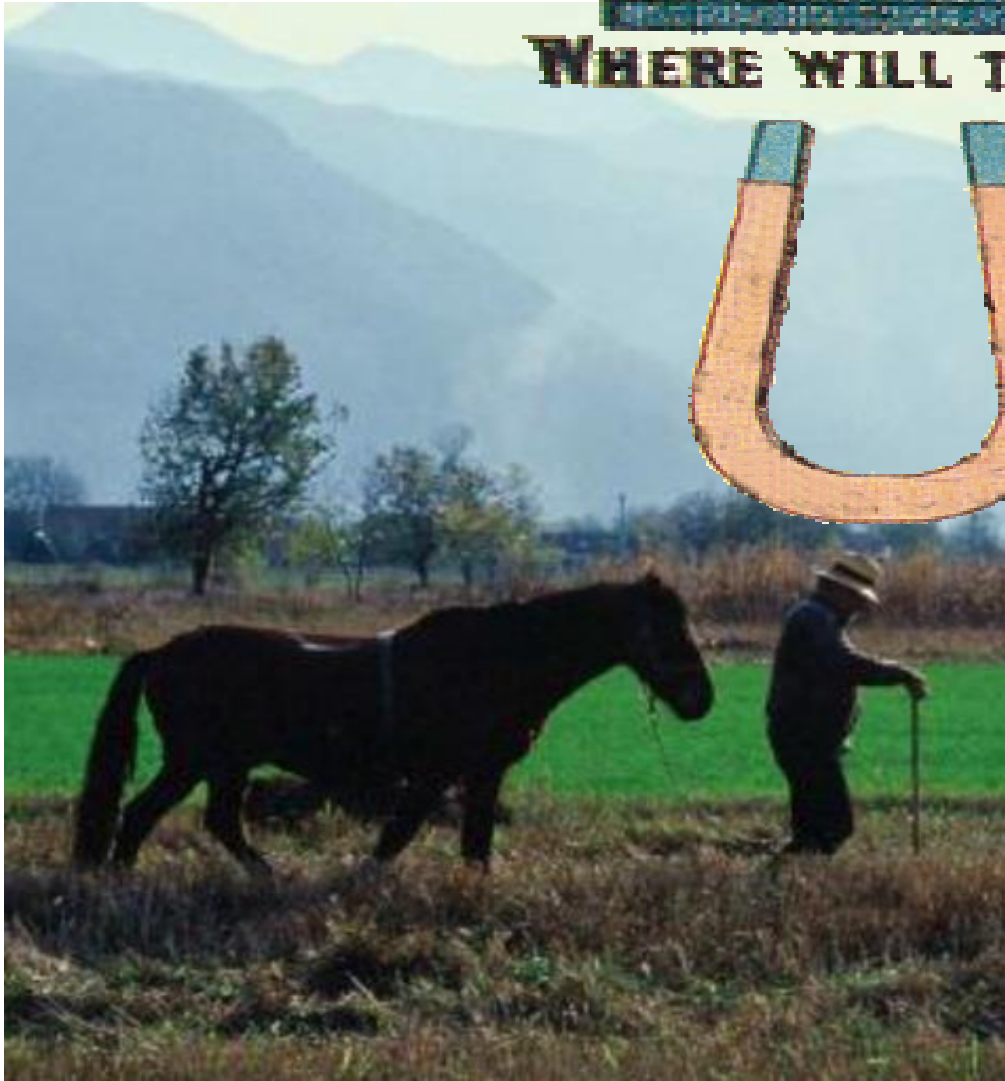

WHERE WILL THEY GO?

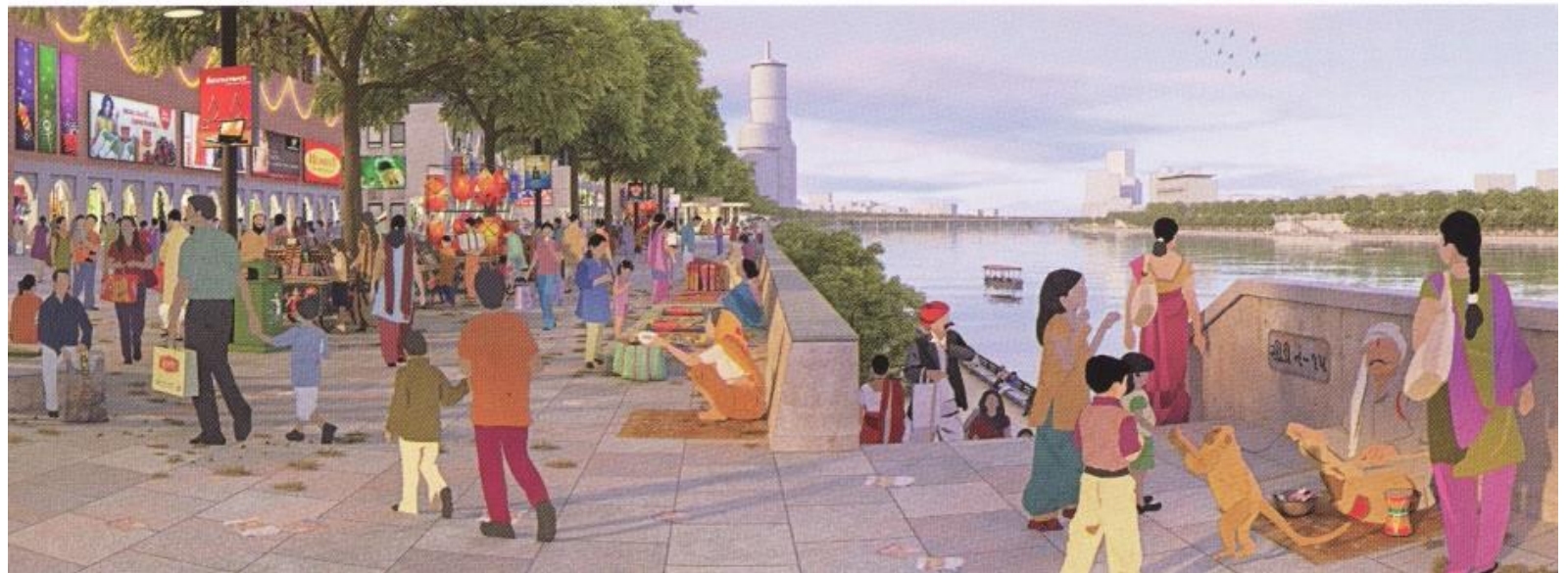
THE PEOPLE

WHERE WILL THEY GO?

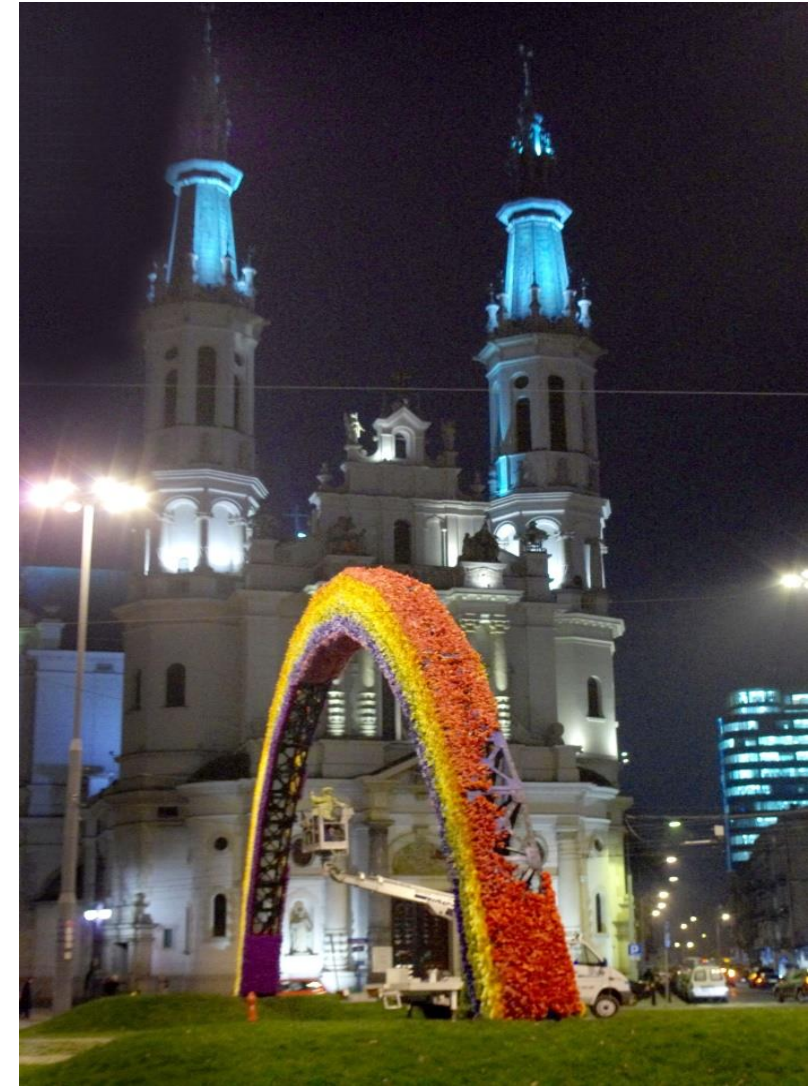
przestrzeń publiczna

- *civitas*
- **dospołeczna /
odspołeczna**
- własność
- **zawłaszczanie**
- symbolika
- *genius loci*

Źródło: Borska M.: Krajobraz w procesie rewitalizacji, Instytut Rozwoju Miast i Regionów, Warszawa-Kraków 2019

percepcja przestrzeni

sposób organizacji przestrzeni publicznych

Organizacja przestrzeni publicznej wpływa na sposób kontaktowania się ludzi; pod tym względem (proksemika) wyróżnia się:

- przestrzeń **dospołeczną** (dospołeczniową), która skłania ludzi do kontaktowania się ze sobą, dając poczucie komfortu; nie sprawia wrażenia sterylnej i skrajnie uporządkowanej lecz jednocześnie nie ma w niej chaosu;
- przestrzeń **odspołeczną** (odspołeczniową), która skłania do izolowania się i unikania kontaktów; przeładowanie bodźcowe lub brak bodźców, przestrzenie zbyt „oficjalne”, puste i duże.

zawłaszczanie przestrzeni publicznych (1)

- **fizyczne**

- grupy zainteresowań (np. alkoholowe, skejci)
- kierowcy (właściciele aut)
- ekolodzy, branża turystyczna (partykularne reżimy)
- handlowcy (ogródki)
- wspólnoty mieszkaniowe (ogrodzenia)

- **symboliczne**

- reklama
- grafiti

zawłaszczanie przestrzeni publicznych (2)

...przez władze miast:

- **fizyczne**
 - asymetrie polityk rozwoju
(przestrzenie dedykowane wąskim grupom społecznym)
- **symboliczne**
 - dodawanie autorytetu
 - utrwalanie władzy
 - wyraz „sukcesu”

odspołecznianie przestrzeni publicznych

...przez projektantów:

- iluzja wizualizacji
 - sylwetki ludzi nie są przedmiotem projektu
- brak realnych bodźców („magnesów”)
 - uczestnictwo dla podziwiania
- brak troski o fazę eksploatacji
 - ignorowanie kosztów utrzymania i roli biznesu
- estetyka zamiast funkcji
 - nie podejmowanie realnego planowania usług
- schematyzm propozycji
 - brak włączenia społecznego lub analizy potrzeb w fazie projektowej

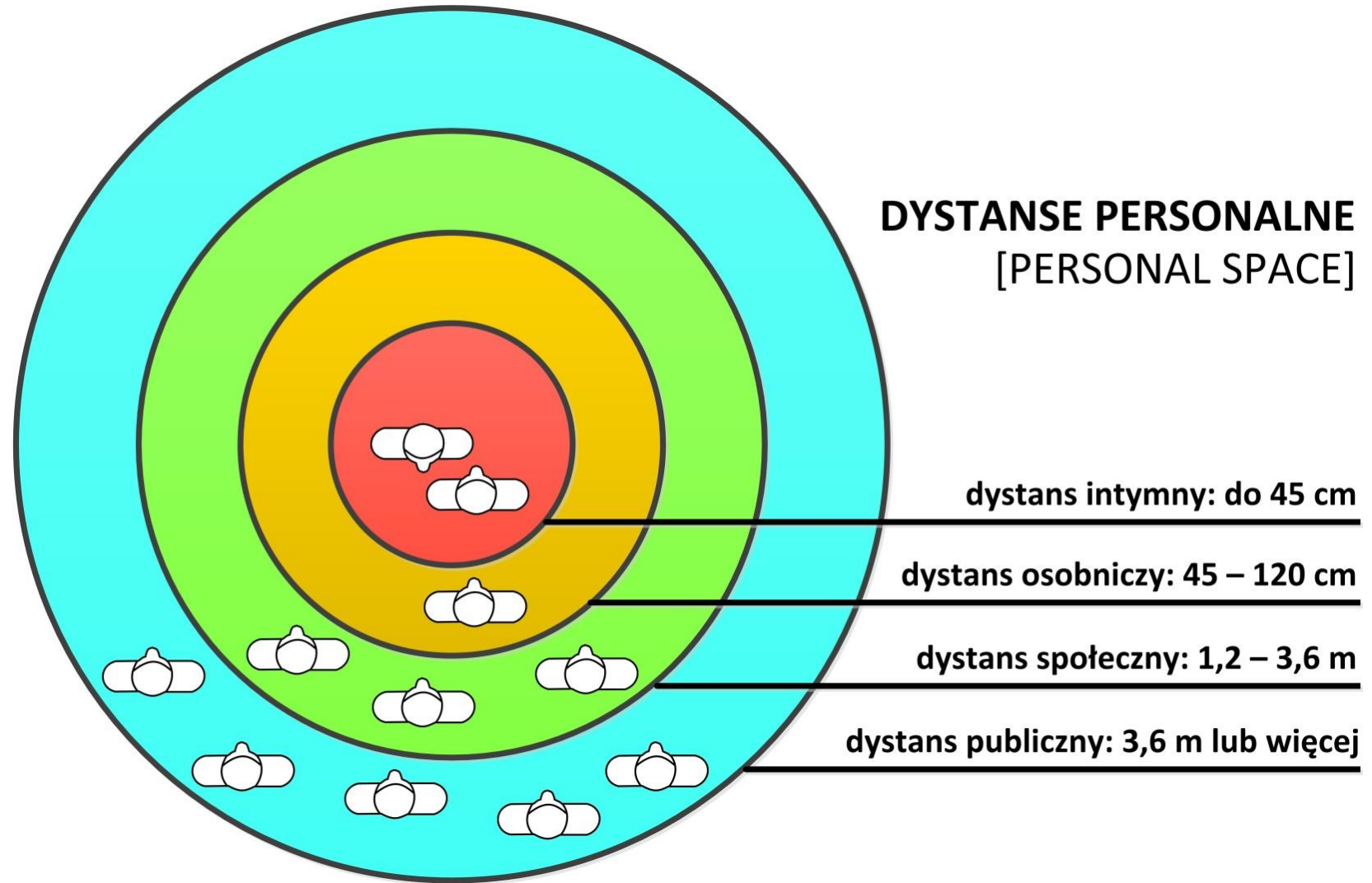
sposoby przeciwdziałania odspółecznianiu

- podejście procesowe
 - realizacja
 - eksploatacja
- strategie rozwoju przestrzeni publicznych
 - rzetelna analiza potrzeb, potencjalnych interesariuszy
 - powiązania i podział funkcjonalny
- management przestrzeni publicznych
 - planowanie → zarządzanie (= planowanie, organizowanie, motywowanie, kontrola)
- działania nie tylko w centrum (dzielnice)
 - włączanie społeczne, także w fazie projektowej
 - budżety obywatelskie
- angażowanie lokalnego biznesu

przestrzeń **włączająca** a nie **pole walki**

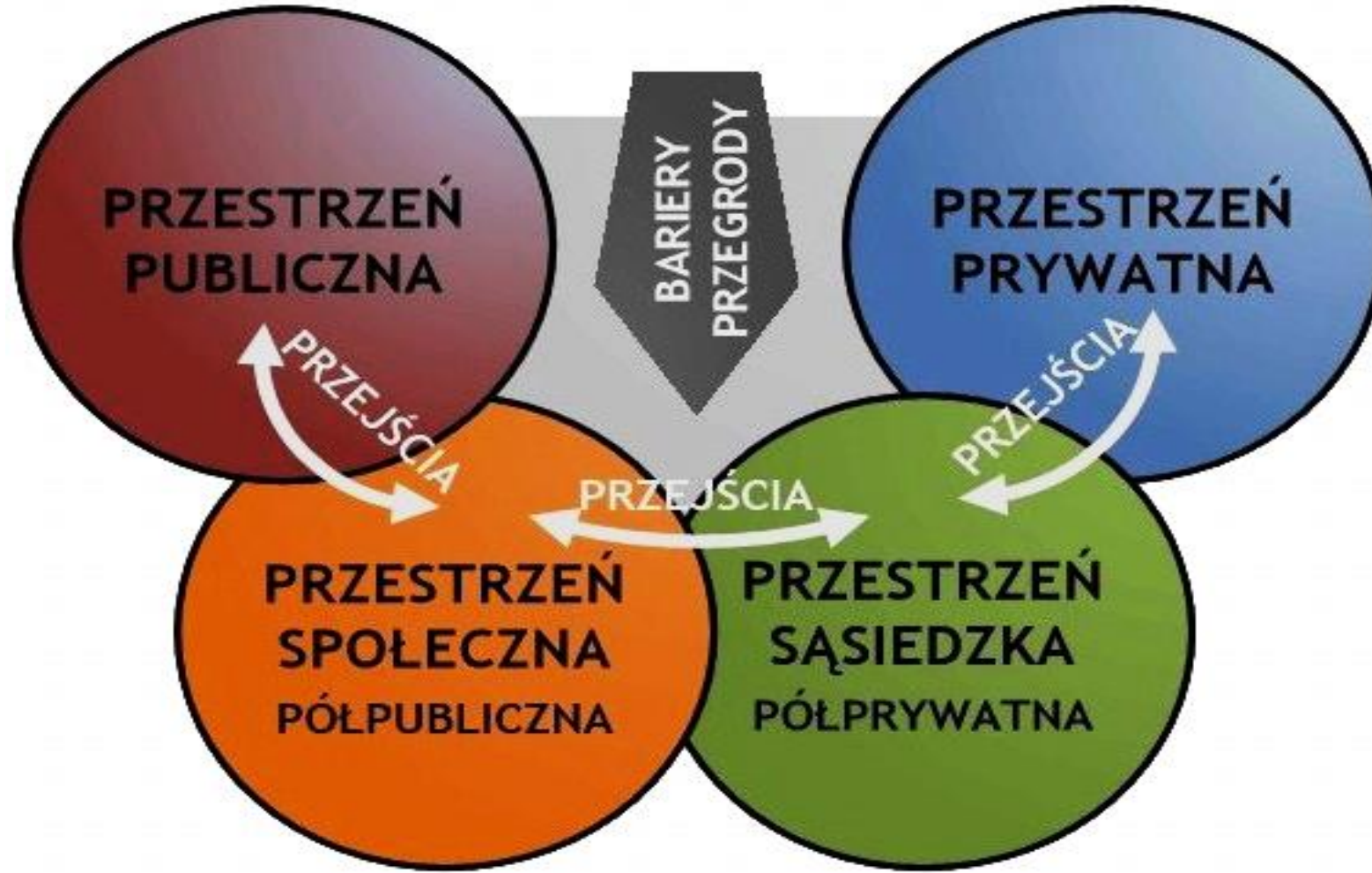
dystanse personalne

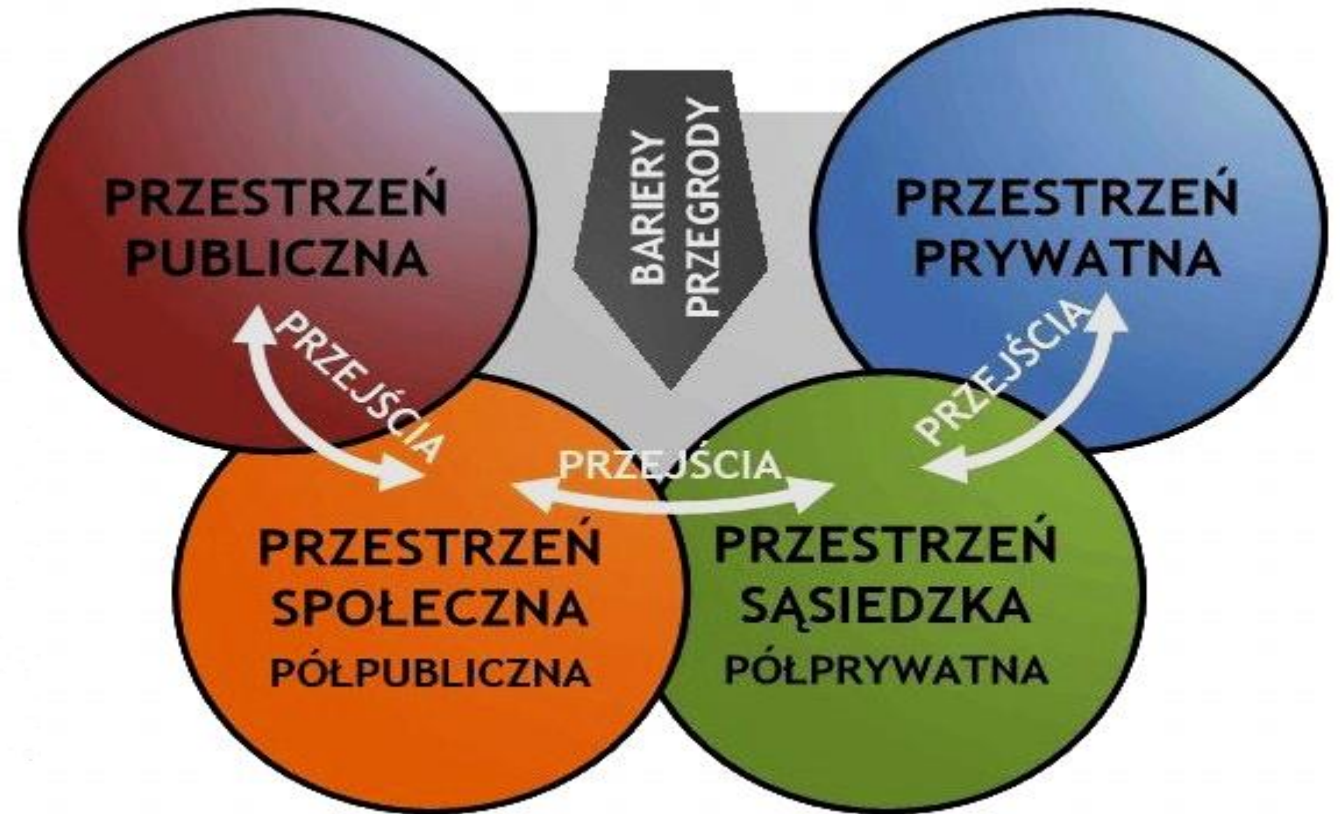
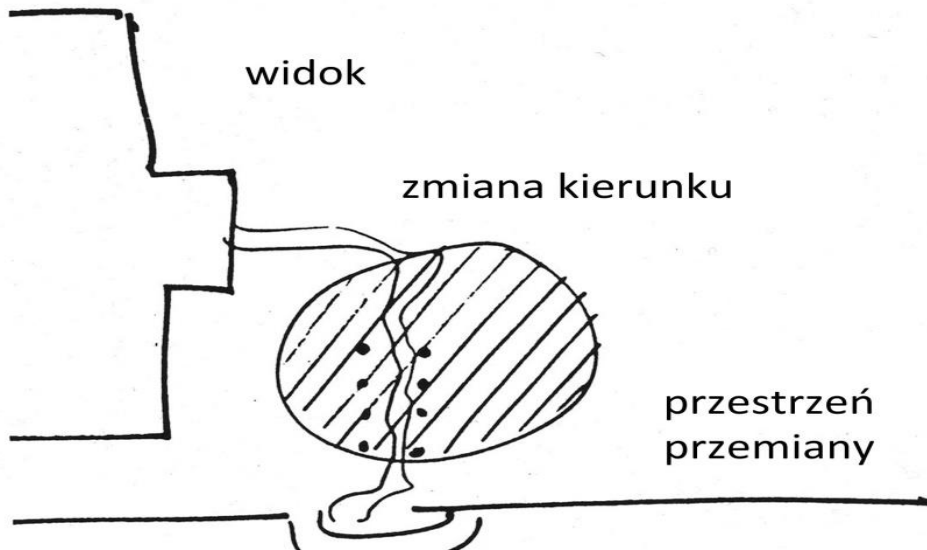
Źródło: Borsalini M.: Krajobraz w procesie rewitalizacji, Instytut Rozwoju Miast i Regionów, Warszawa-Kraków 2019

dystans	strefa	osoby dopuszczane	faza bliższa	faza dalsza
intymny	najbliższa	bardzo bliskie (mąż, żona, chłopak, dziewczyna, dziecko)	do 14 cm	14 - 45 cm
osobisty (osobniczy)	prywatna	dobrze znane (przyjaciele, znajomi, rodzina)	45 - 75 cm	75 - 120 cm
sąsiedzki	sąsiedzka	znajomi, z zażyłościami lub bez, w częstych relacjach	ok. 1 m*	ok. 2 m*
społeczny	społeczna	obcy i znajomi bez zażytych stosunków, osoby w kontaktach urzędowych	1,2 - 2,1 m	2,1 - 3,6 m
publiczny	publiczna	obcy, osoby publiczne	3,6 - 7,5 m	powyżej 7,5 m dla osobistości

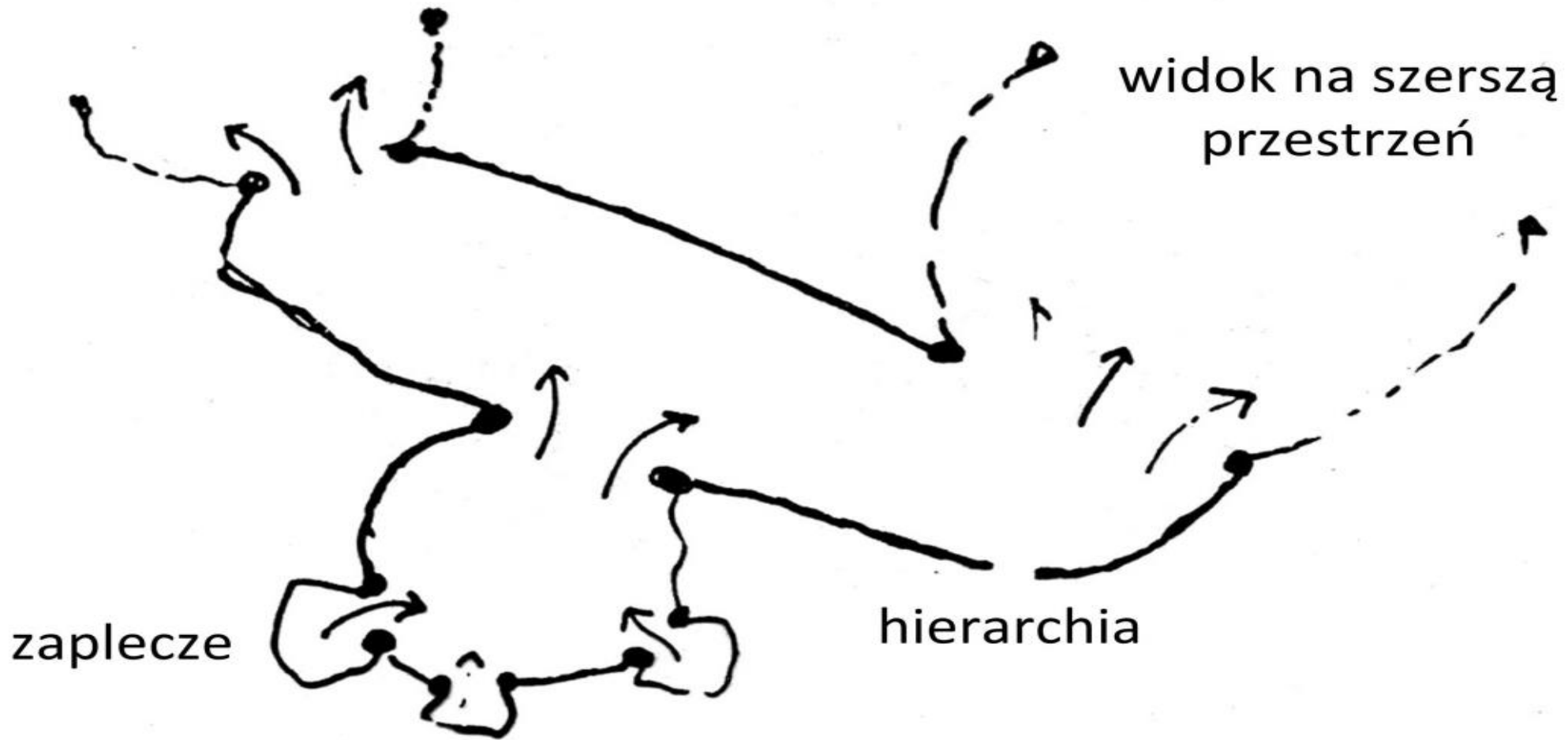
typologia przestrzeni

wydzielanie przestrzeni

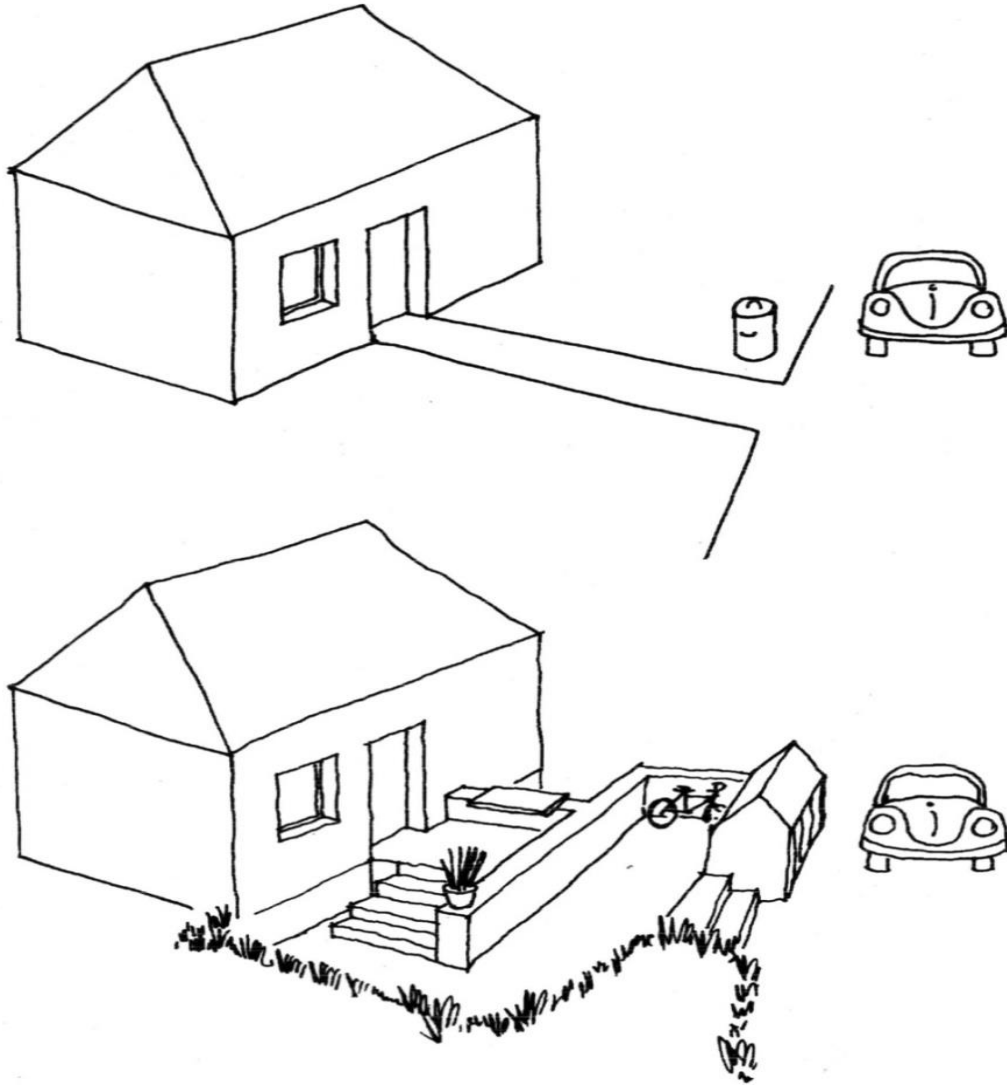

wydzielanie przestrzeni (2)

Źródło: Borska M.: Krajobraz w procesie rewitalizacji, Instytut Rozwoju Miast i Regionów, Warszawa-Kraków 2019

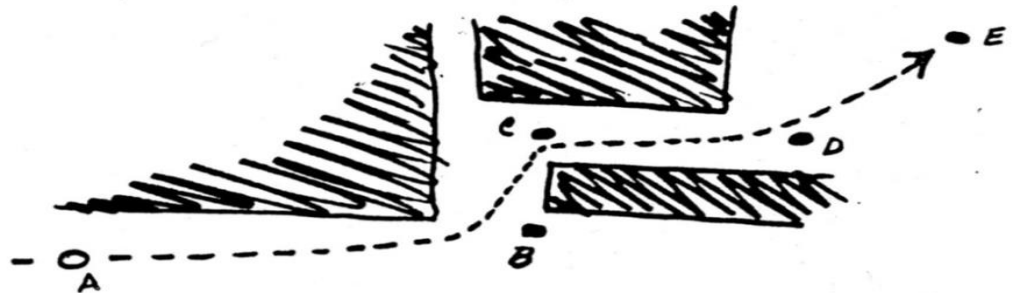
wydzielanie przestrzeni (3)

droga do celu

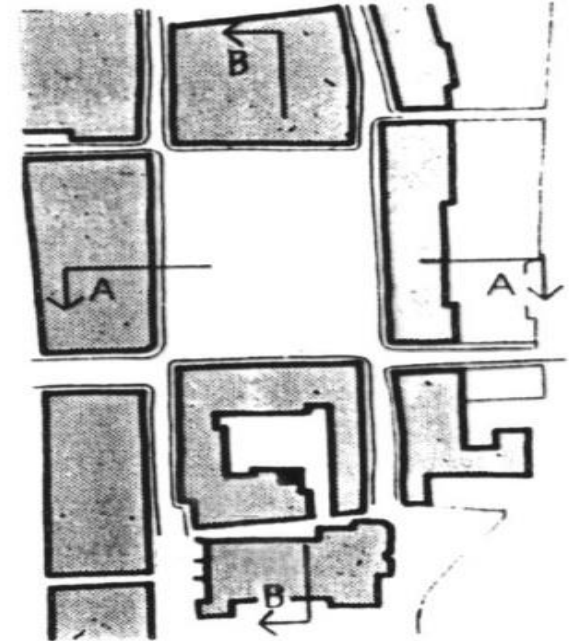
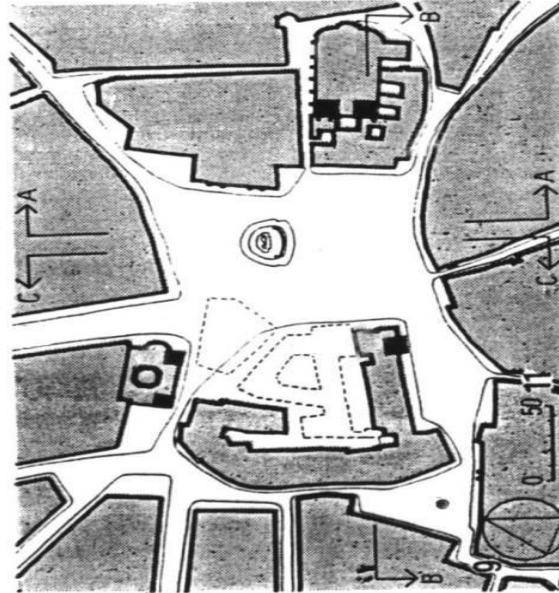
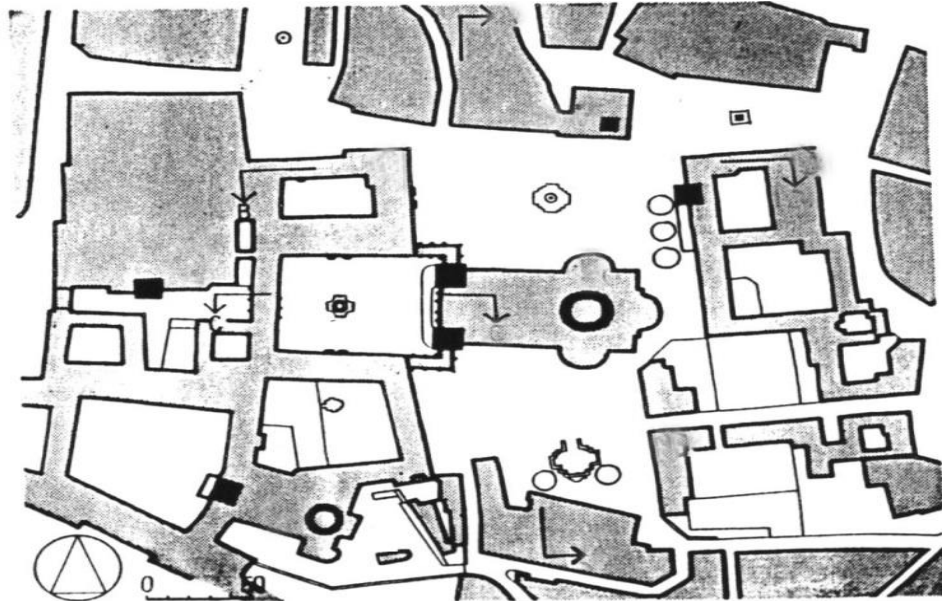
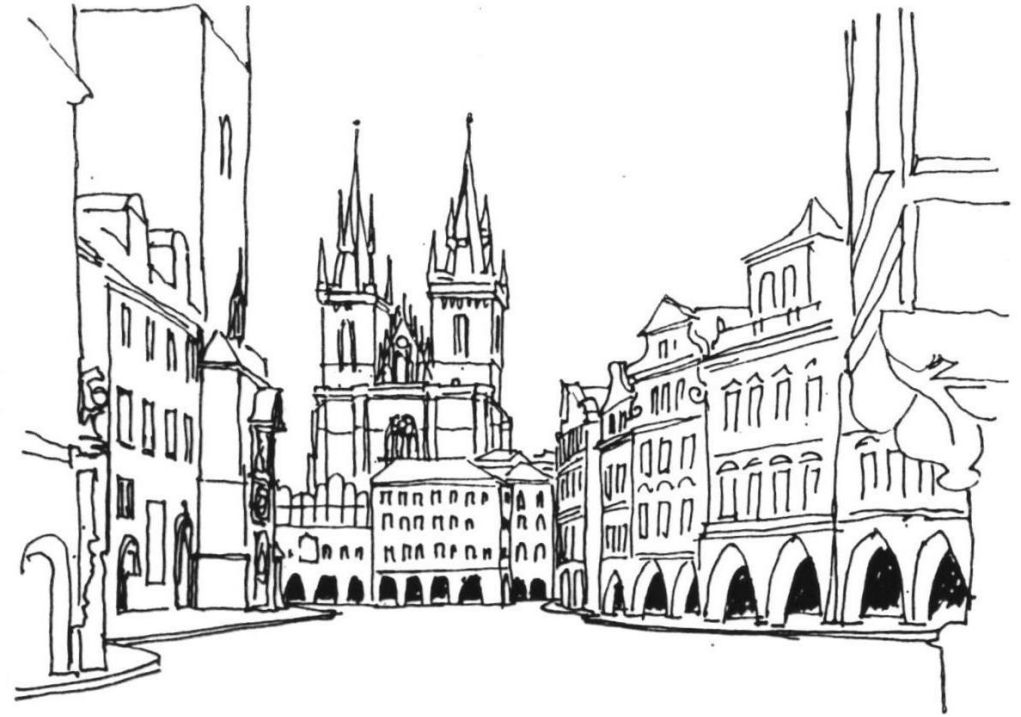
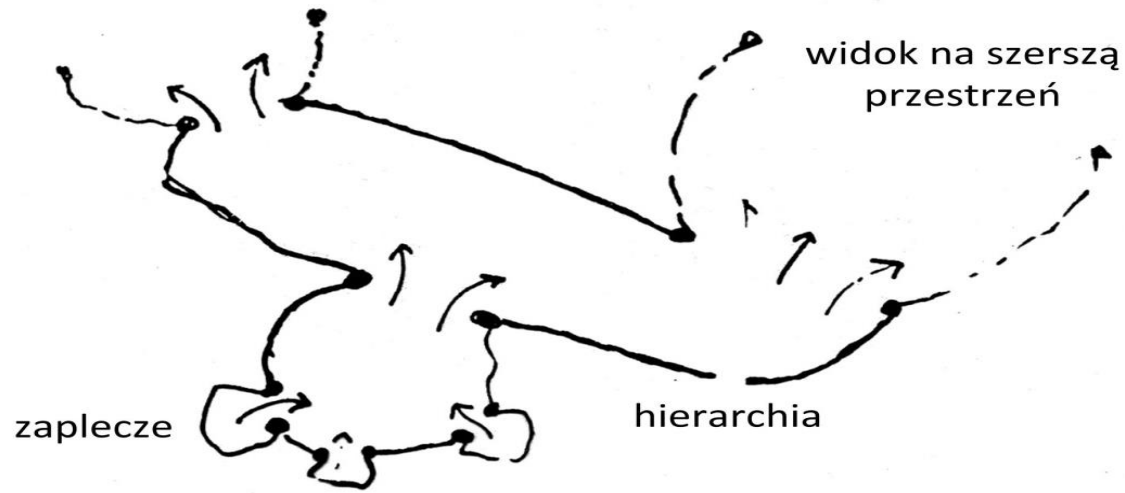
seria celów

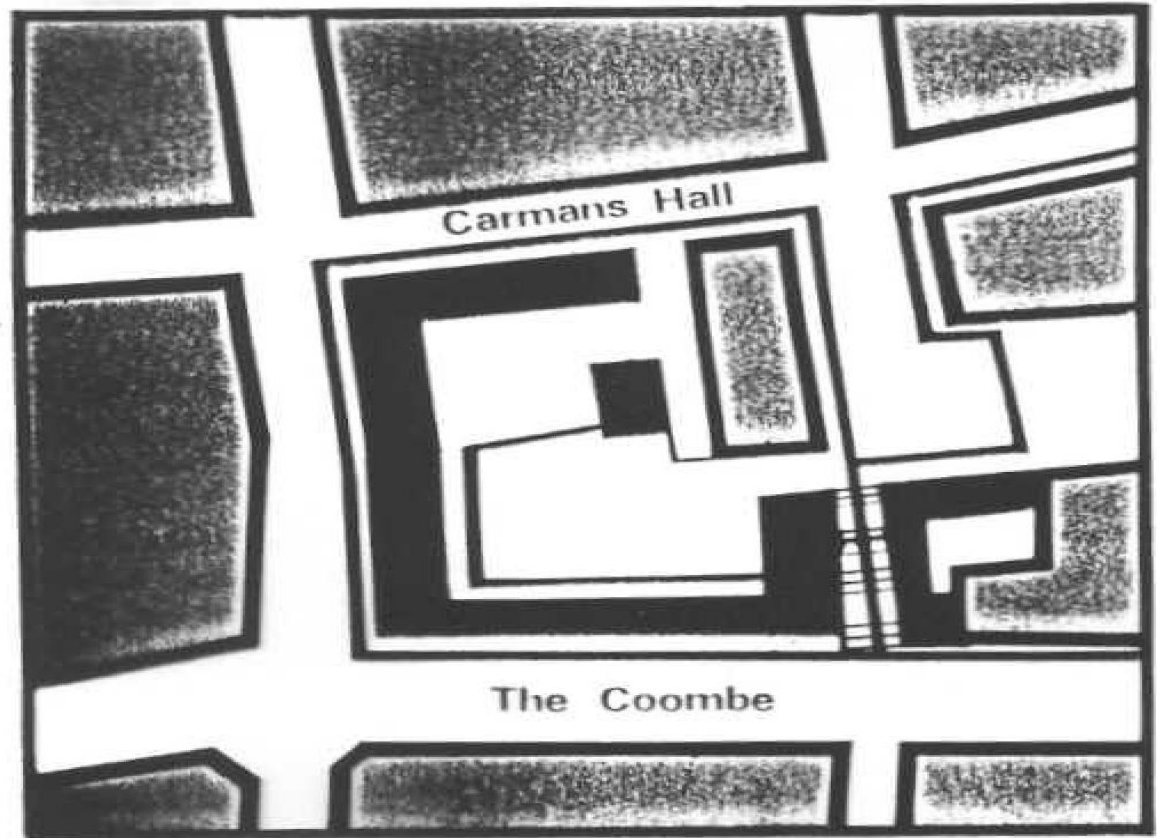
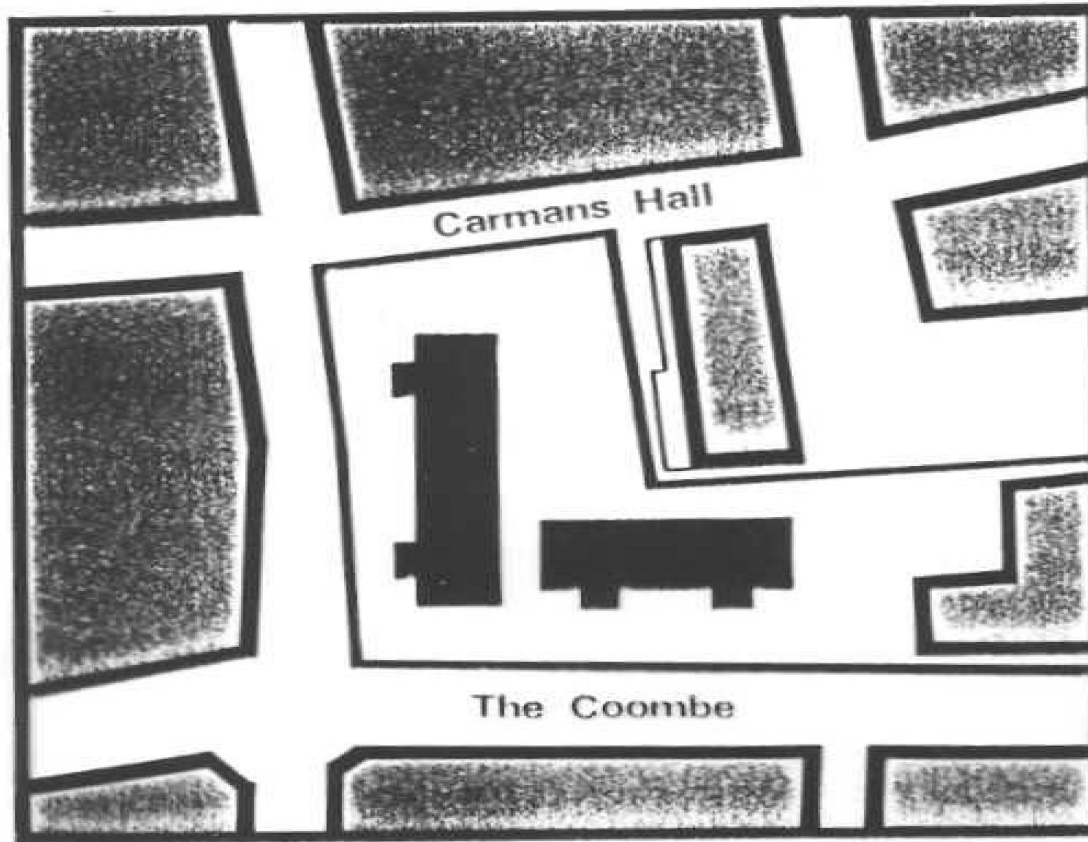
faktyczna droga

Źródło: Borsia M.: Krajobraz w procesie rewitalizacji, Instytut Rozwoju Miast i Regionów, Warszawa-Kraków 2019

wydzielanie przestrzeni (4)

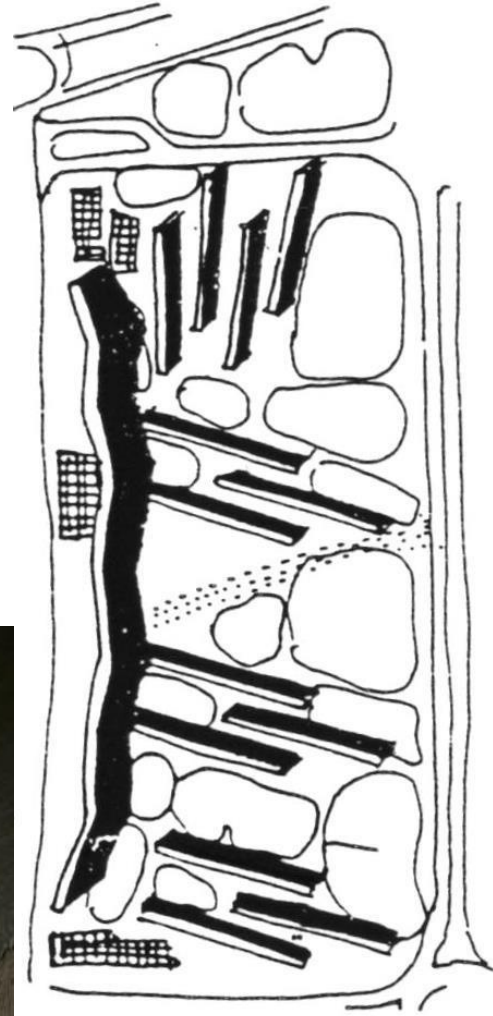

wydzielanie przestrzeni (5)

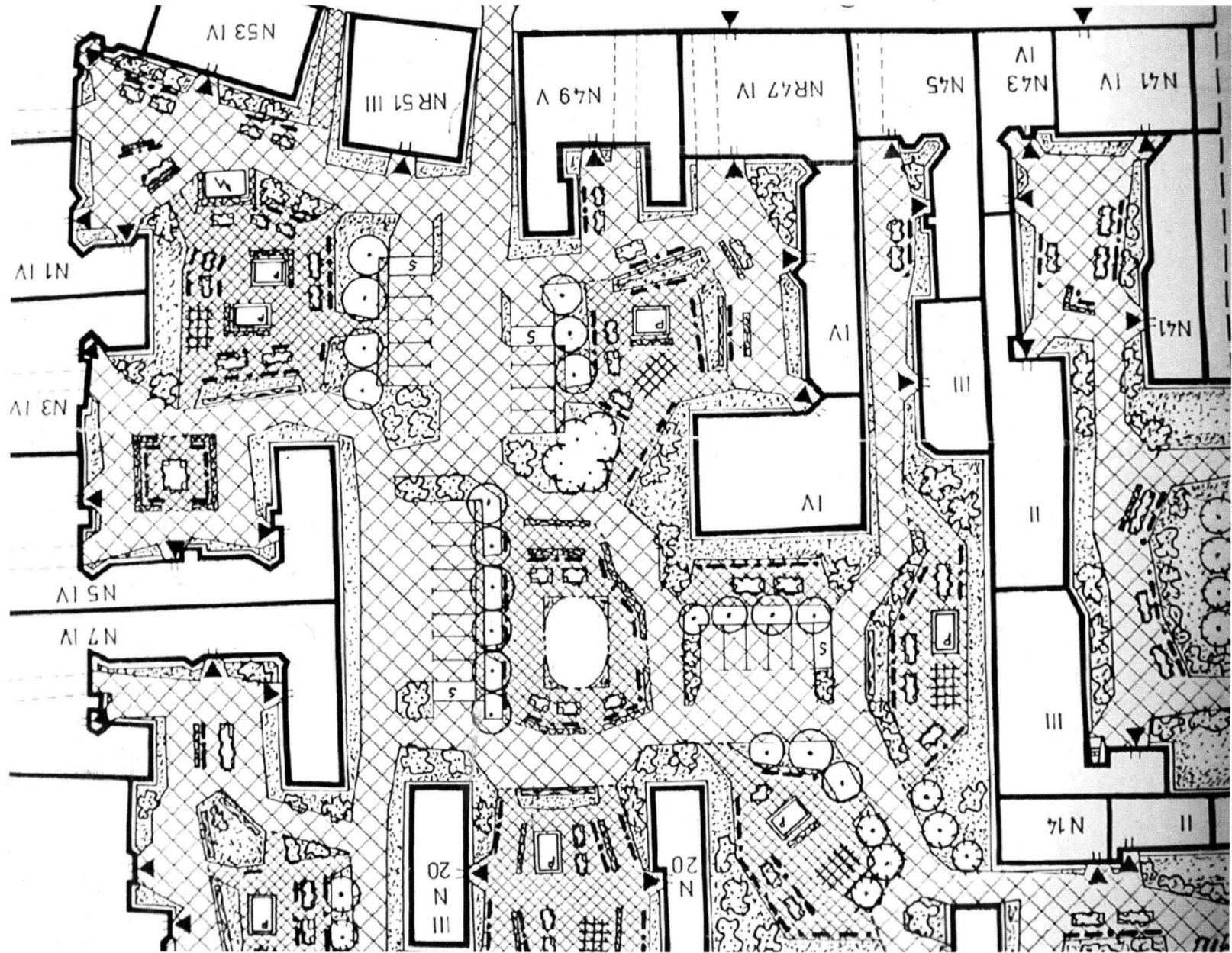

Źródło: Borsia M.: Krajobraz w procesie rewitalizacji, Instytut Rozwoju Miast i Regionów, Warszawa-Kraków 2019

wydzielanie przestrzeni (6)

wydzielanie przestrzeni (7)

Część 5. Partycypacyjne kształtowanie przestrzeni sąsiedzkich – zasady, metody

program użytkowy (1)

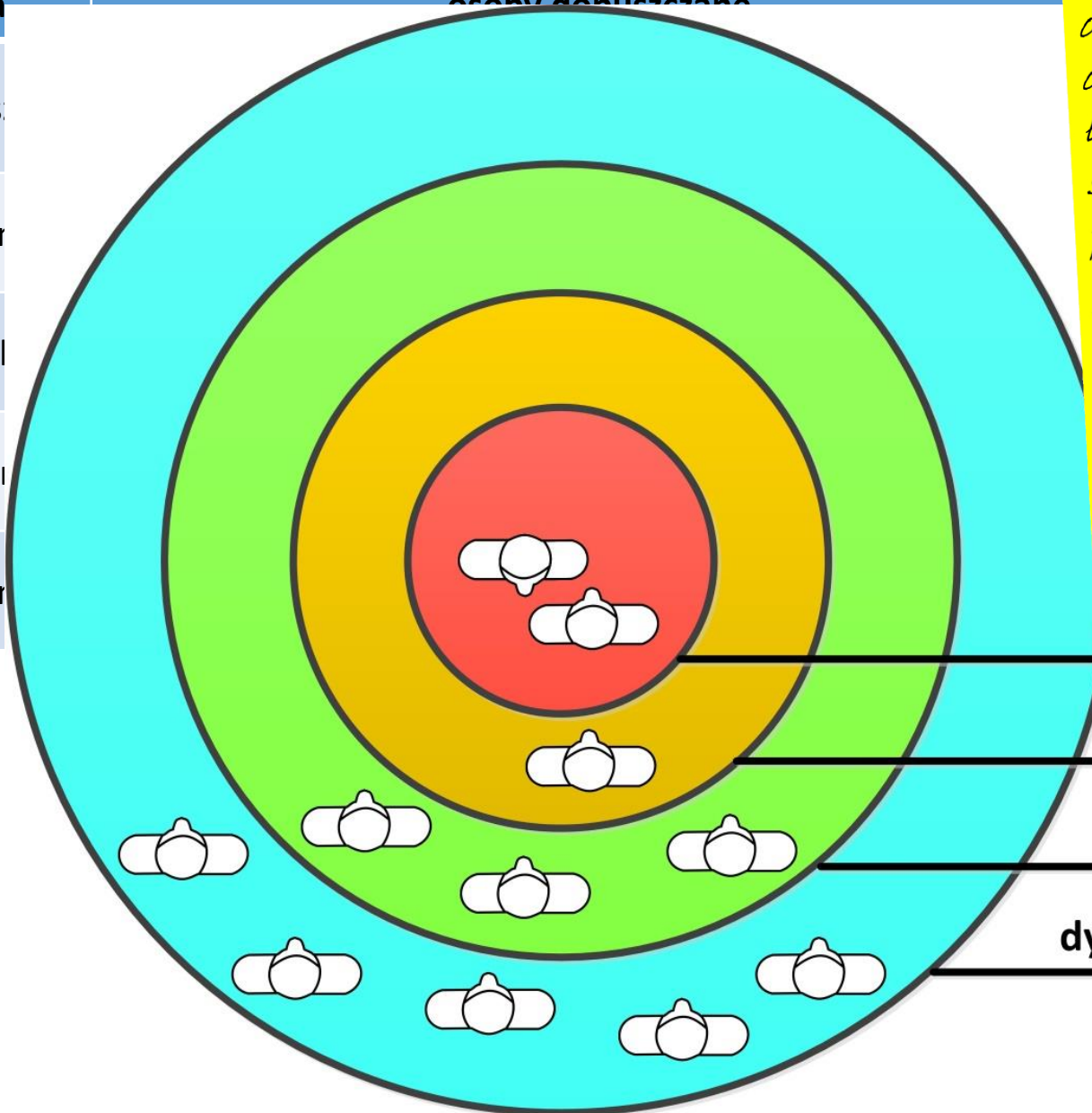
program użytkowy (2)

tereny mieszkalnictwa wielorodzinnego netto	25 – 40%
tereny usług podstawowych sytuowanych na wyodrębnionych działkach	12 – 15%
tereny usług ponad podstawowych sytuowanych na wyodrębnionych działkach	5 – 6%
tereny nieuciążliwego przemysłu i rzemiosła produkcyjnego	1,5 – 5%
tereny zieleni wypoczynkowej i sportu	10 – 20%
tereny zieleni izolacyjnej	1 – 10%
tereny komunikacji	25 – 40%

standardy urbanistyczne

rodzaj	wielkość	pow. ogólna	pow. działki	odległość
ośrodek handlowo-usługowy		500 m ² /tys. m	0,15 ha /tys. m	700 – 800 m
sklep ogólnospożywczy		400 – 600 m ²		250 – 300 m
szkoła podstawowa, gimnazjum	600, 700, 960 uczniów	7 000 – 9 600 m ²	1,7 – 2,8 ha	500 – 600 m
przedszkole	1-8 oddziałów (optymalnie 4)		0,4 – 0,5 ha	250 – 350 m
żłobek	80 miejsc	1 500 m ²	0,3 ha	500 – 600 m
przychodnia zdrowia	1,15 gabinetu /tys. m	2 500 – 3 000 m ²	0,25 – 0,45 ha	500 – 1 000 m
apteka	250 m ² /10 tys. m			500 – 1 000 m
klub osiedlowy		500 – 1 000 m ²		250 – 600 m

dystans	strefa
intymny	najbliżs
osobisty (osobniczy)	prywatn
sąsiedzki	sąsiedz
społeczny	społecz
publiczny	publiczn

- ogródek kwiatowy
- ogródek warzywny
- ławka
- stojak na rowery
- piaskownica
- placyk gospodarczy/ trzepak
- śmietnik/ segregacja
- placyk sportowo-rekreacyjny
- kosz piłkarski
- plac zabaw dla maluchów
- plac zabaw dzieci starszych
- siłownia plenerowa
- przechowalnia rowerów
- punkt opieki nad dzieckiem
- klub/świetlica
- miejsca na grilla
- kącik spotkań
- altana rekreacyjna
- placyk do gry w piłkę
- boisko
- sklep
- gabinet lekarski
-

dys

NE
CE]

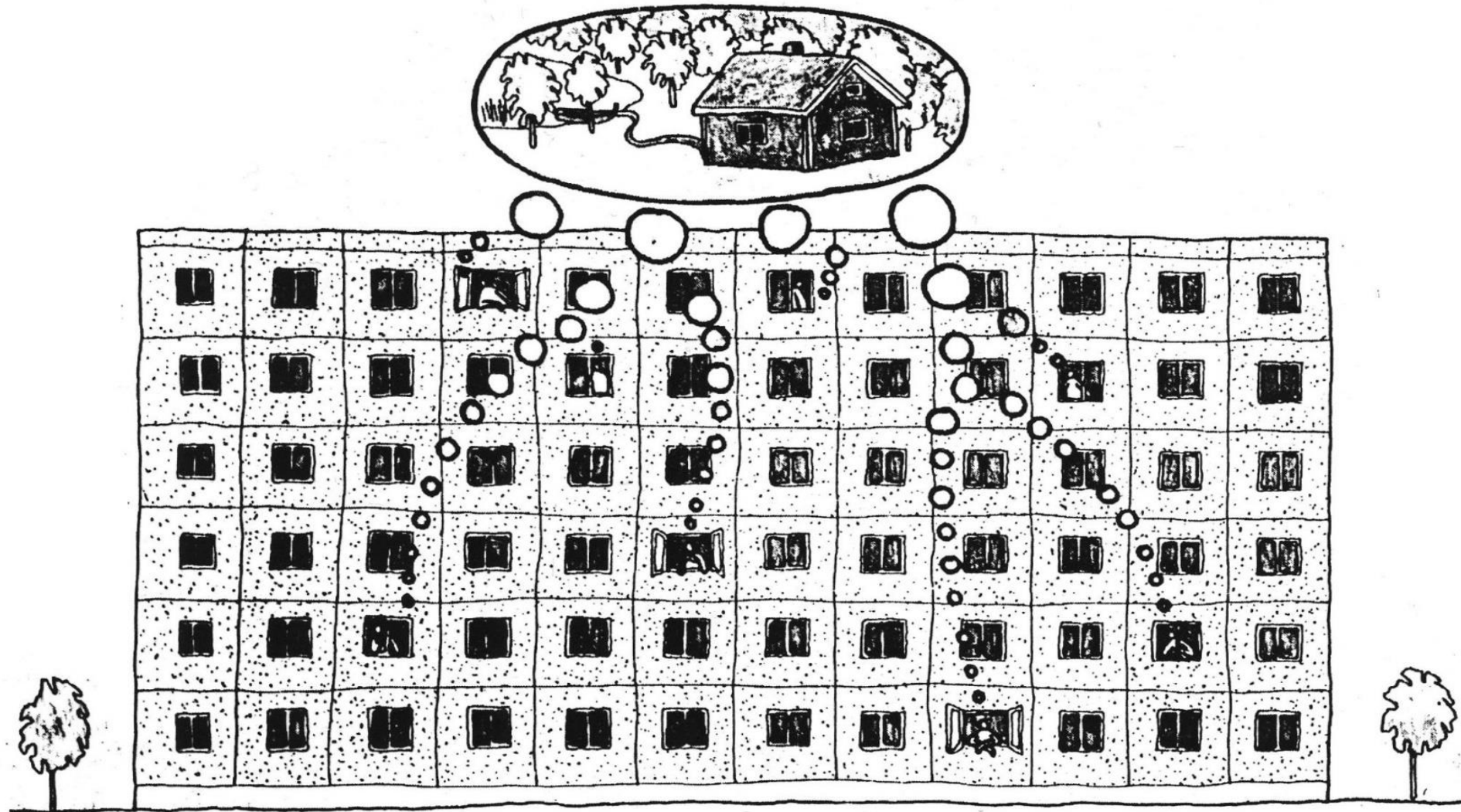
cm

cm

m

cej

jakość zamieszkiwania

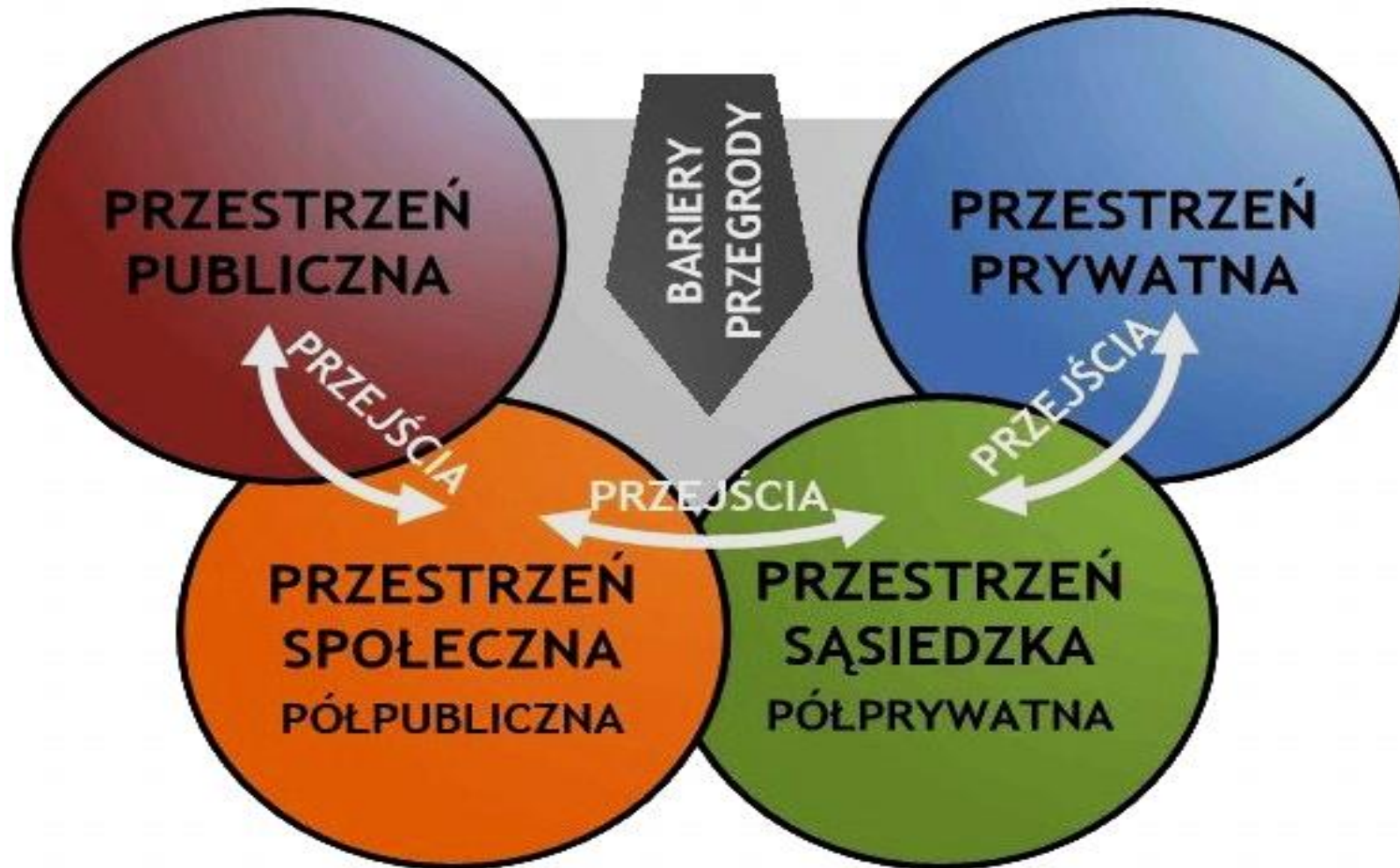
włączanie mieszkańców

włączanie mieszkańców (2)

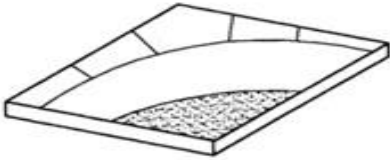
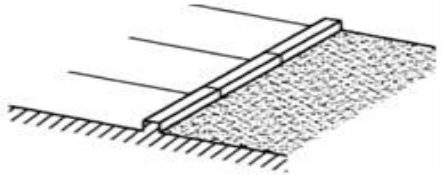

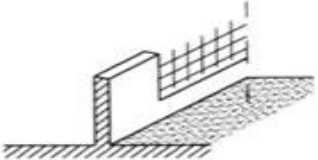

wydzielanie przestrzeni

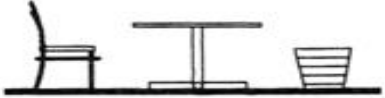

wydzielanie przestrzeni (2)

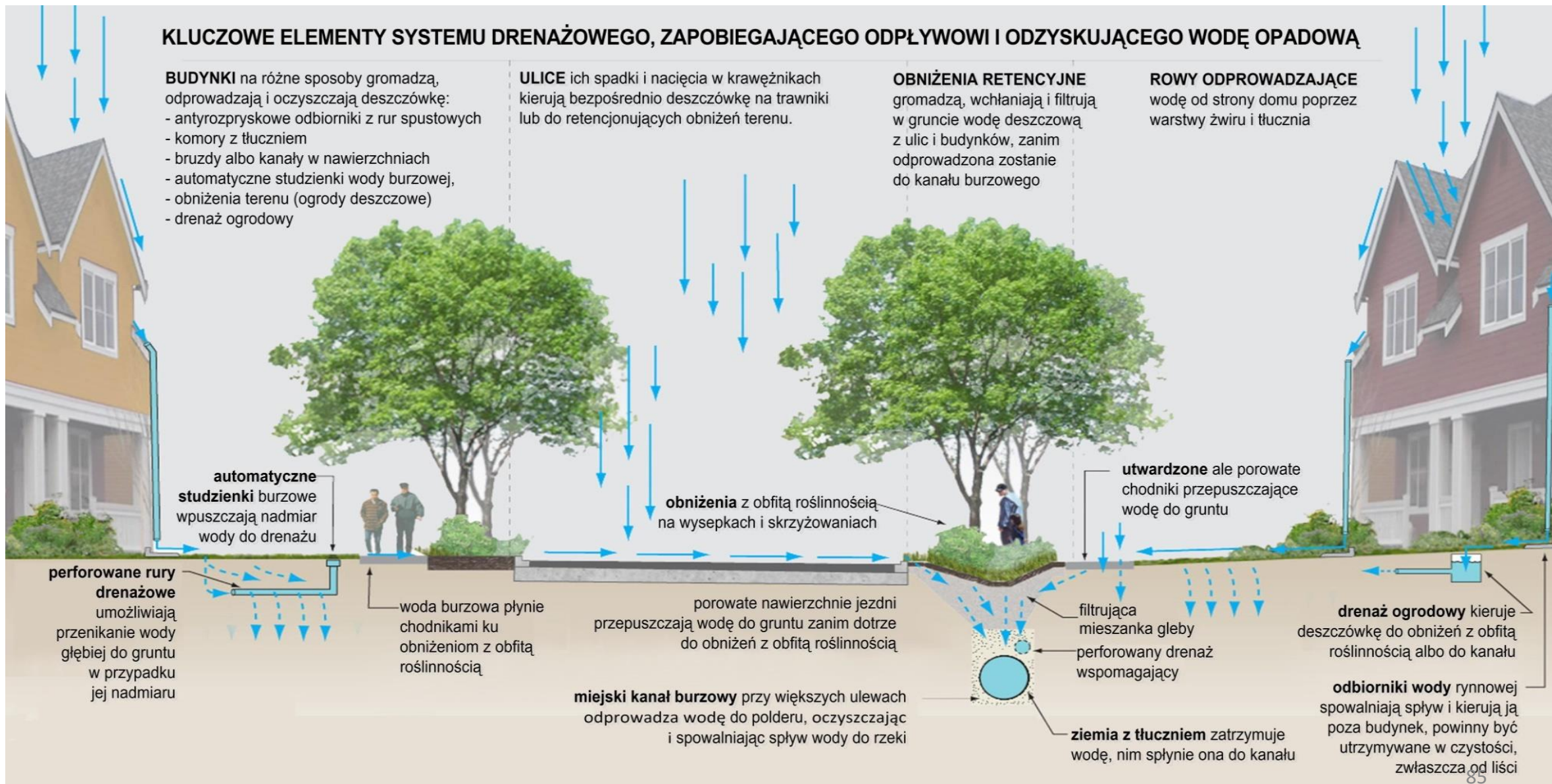
język form (1)

	<p>Nawierzchnie - są najbardziej powszechnym typem detalu, są one niezbędne do oddzielenia powierzchni biologicznie czynnej oraz komunikacji pieszej i kołowej. Nawierzchnie mogą być miękkie i twarde, śliskie i chropowate, pokryte roślinnością lub nieprzepuszczalne dla wód opadowych, mogą ozdabiać rysunek podłogi lub tylko różnicować go funkcjonalnie; powinny zapewniać odwodnienie, ale sprzyjać retencji.</p>
	<p>Krawędzie - występują wszędzie tam, gdzie pragniemy wyraźnie oddzielić jeden rodzaj nawierzchni od drugiego, mogą być zaznaczone w płaszczyźnie podłogi, wyniesione ponad nią lub zagłębione, mogą być również stopniem umacniającym różnice poziomów, tak jak to czynią krawężniki uliczne. Przemyslenia wymaga ich rola dla odprowadzenia wód opadowych – gdzie mają ją zatrzymywać a gdzie przepuszczać.</p>
	<p>Uskoki - są niezbędne w łączeniu płaszczyzn o większych różnicach deniwelacji, tworzyć z nich można stopnie dla ruchu pieszego, jak i skarpy o różnym nachyleniu stoku, a także kształtować w formie murów oporowych, mogą być formowane z gruntu, odlewane z betonu, układane z kamieni, pokrywane roślinnością.</p>
	<p>Ogrodzenia - występują najczęściej wzdłuż granic własnościowych, ale także można je wprowadzać w celach izolacji różnych kategorii przestrzeni, w celach porządkowych, a nawet ozdobnych, mogą być ażurowe, przeźroczyste, szczelne, pełne lub o zmiennym charakterze, o różnej wysokości, łatwe lub trudne do przekroczenia.</p>
	<p>Obiekty małej architektury - zgodnie z prawem budowlanym zalicza się do nich niewielkie obiekty, a w szczególności: kapliczki, krzyże przydrożne, figury, posągi, wodotryski, altany i inne obiekty architektury ogrodowej i użytkowej służące rekreacji codziennej i utrzymaniu porządku, jak: piaskownice, huśtawki, drabinki, śmietniki, zbiorniki na wodę opadową (deszczówkę).</p>

język form (2)

	<p>Umeblowanie - stanowią je drobne formy użytkowe przenośne lub trwale zamocowane w podłożu, takie jak: ławki, stoliki, śmietniczki, urządzenia zabawowe, rekreacyjne, sportowe.</p>
	<p>Roślinność - <u>traktowana jako detal urbanistyczny</u> musi być specjalnie formowana, dobierana gatunkowo i kolorystycznie, tworząca zarówno kobierce kwiatowe, żywopłoty, szpalery drzew, jak i formy rzeźb kształtowanych z tworzywa roślinnego. Ważną funkcją zieleni jest uzyskiwanie powierzchni biologicznie czynnej, zapewniającej retencję (zatrzymywanie) wód opadowych, można w tym celu stosować oczka wodne.</p>
	<p>Oświetlenie - głównie chodzi o urządzenia oświetleniowe wymagające trwałych i widocznych elementów, takich jak: latarnie różnych form i wysokości, słupy świetlne czy reflektory oświetlające budowle lub roślinność.</p>
	<p>Znaki informacyjne - tworzą bogaty i stale powiększający się zestaw form mających głównie cele reklamowe i informacyjne, nadmiar tych znaków prowadzi do dezinformacji oraz pogorszenia krajobrazu przestrzeni.</p>
	<p>Elementy plastyczne - tworzą również bogatą paletę form - głównie ozdobnych, w tym upamiętniających określone zdarzenie lub konkretne osoby, albo podkreślających symbolikę miejsca, jego unikalną specyfikę – <u>genius loci</u>.</p>

zielona transformacja kwartałów i podwórz

zielona transformacja kwartałów i podwórz (2)

program użytkowy (3)

Wstępne określenie programu użytkowego – hipoteza, przy weryfikacji - redukcji określić, które składowe programu powinny się znaleźć w najbliższym sąsiedztwie podwórza oraz konkretnie gdzie? i jak do nich dojść?):

- a) parkingi – ile potrzeba miejsc (1 miejsce na 1 mieszkanie), skąd następuje wjazd;
- b) komunikacja piesza – kierunki i potoki ruchu (mikro-generatory ruchu, np. wejścia do klatek schodowych);
- c) obiekty gospodarcze:
 - i. w budynkach – jak zapewnić do nich dojazd,
 - ii. na dziedzińcu – jaka powinna być ich wielkość;
- d) program rekreacyjny – warunki usytuowania:
 - i. dostęp,
 - ii. nasłonecznienie (orientacja),
 - iii. hierarchia (dla kogo – jakiej grupy jest przeznaczony),
 - iv. izolacja (jak ogranicza się dostęp szerszy, niż założony w pkt iii).

ogródek kwiatowy
ogródek warzywny
ławka
stojak na rowery
piaskownica
placyk gospodarczy/ trzepak
śmietnik/ segregacja
placyk sportowo-rekreacyjny
kosz piłkarski
plac zabaw dla maluchów
plac zabaw dzieci starszych
sítownia plenerowa
przechowalnia rowerów
punkt opieki nad dzieckiem
klub/ świetlica
miejsca na grilla
kąciak spotkań
altana rekreacyjna
placyk do gry w piłkę
boisko
sklep
gabinet lekarski
.....

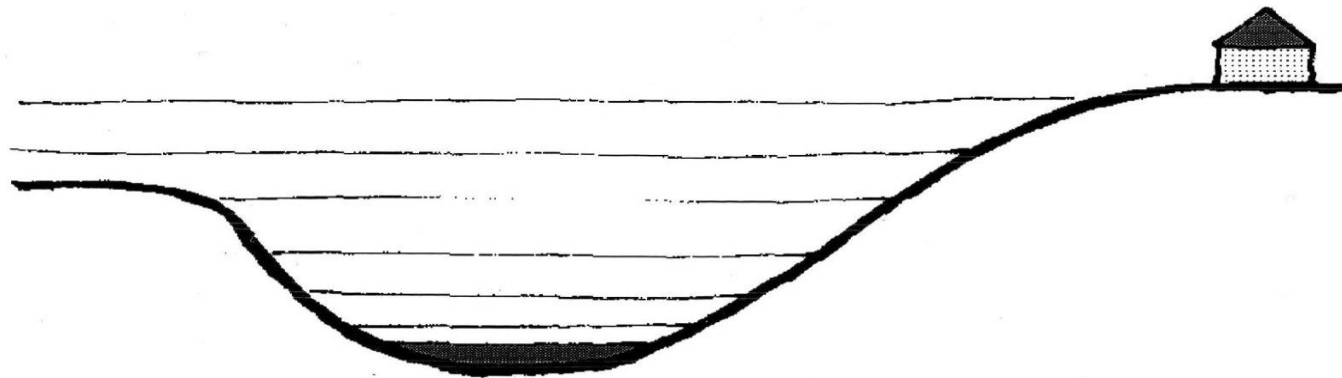
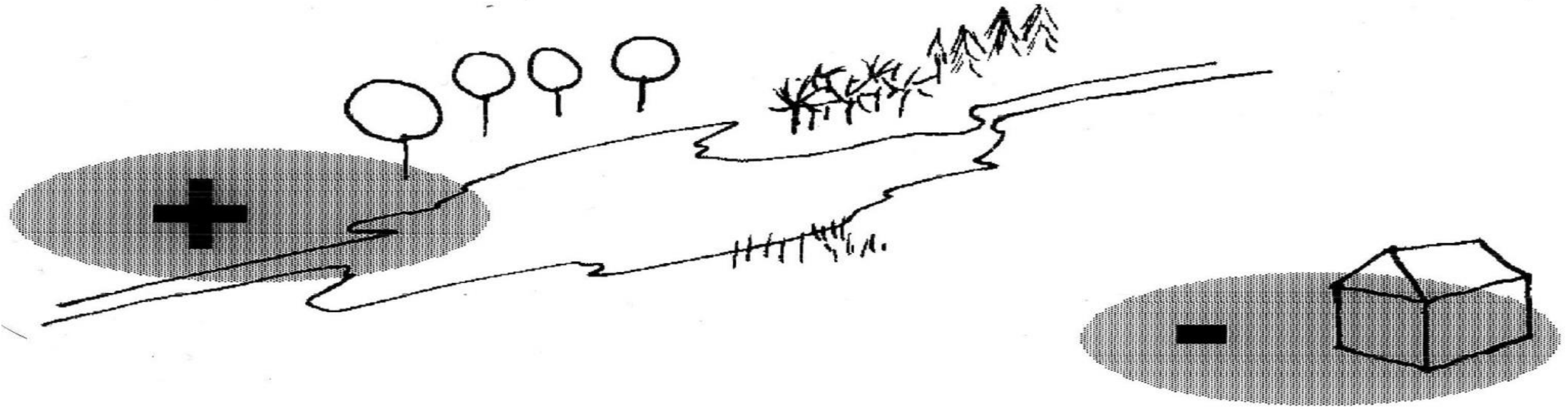
zielona transformacja kwartałów i podwórz (3)

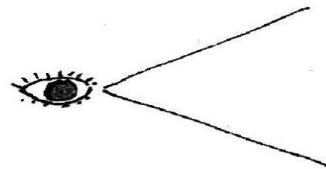
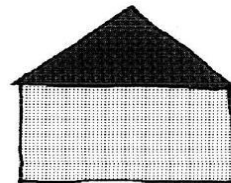
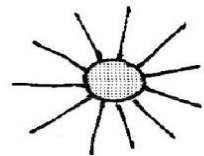
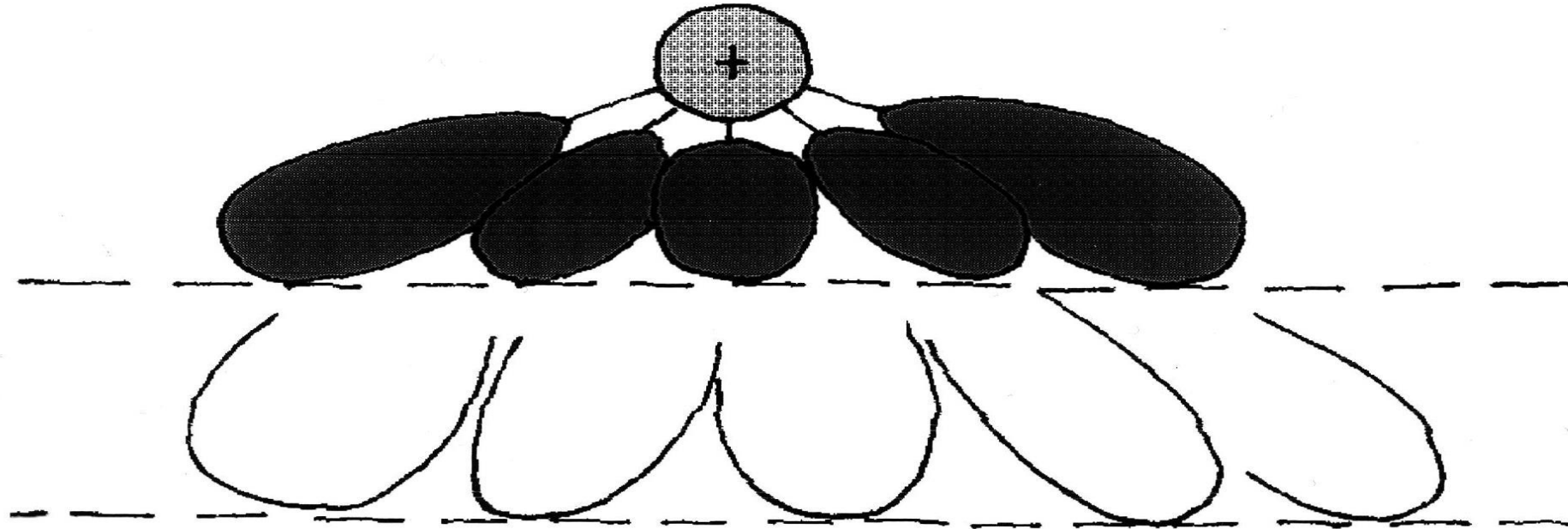
Część 6. Przykłady najlepszych praktyk

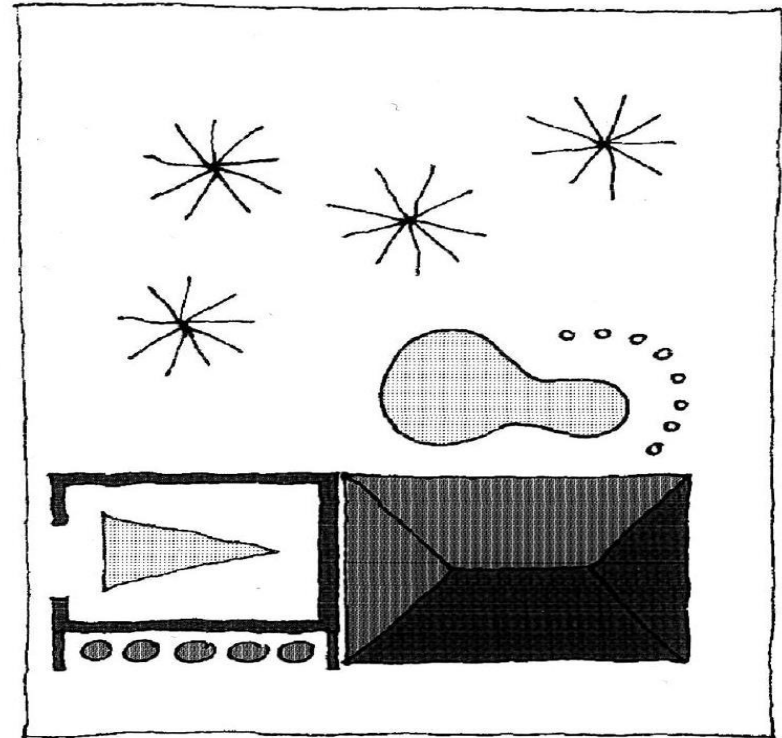
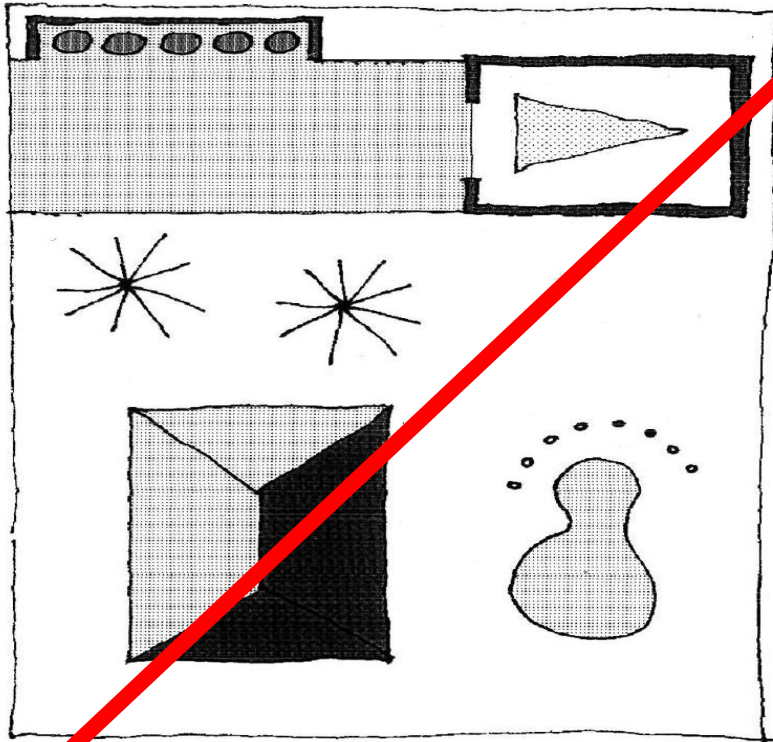
zasady kształtowania przestrzeni 1

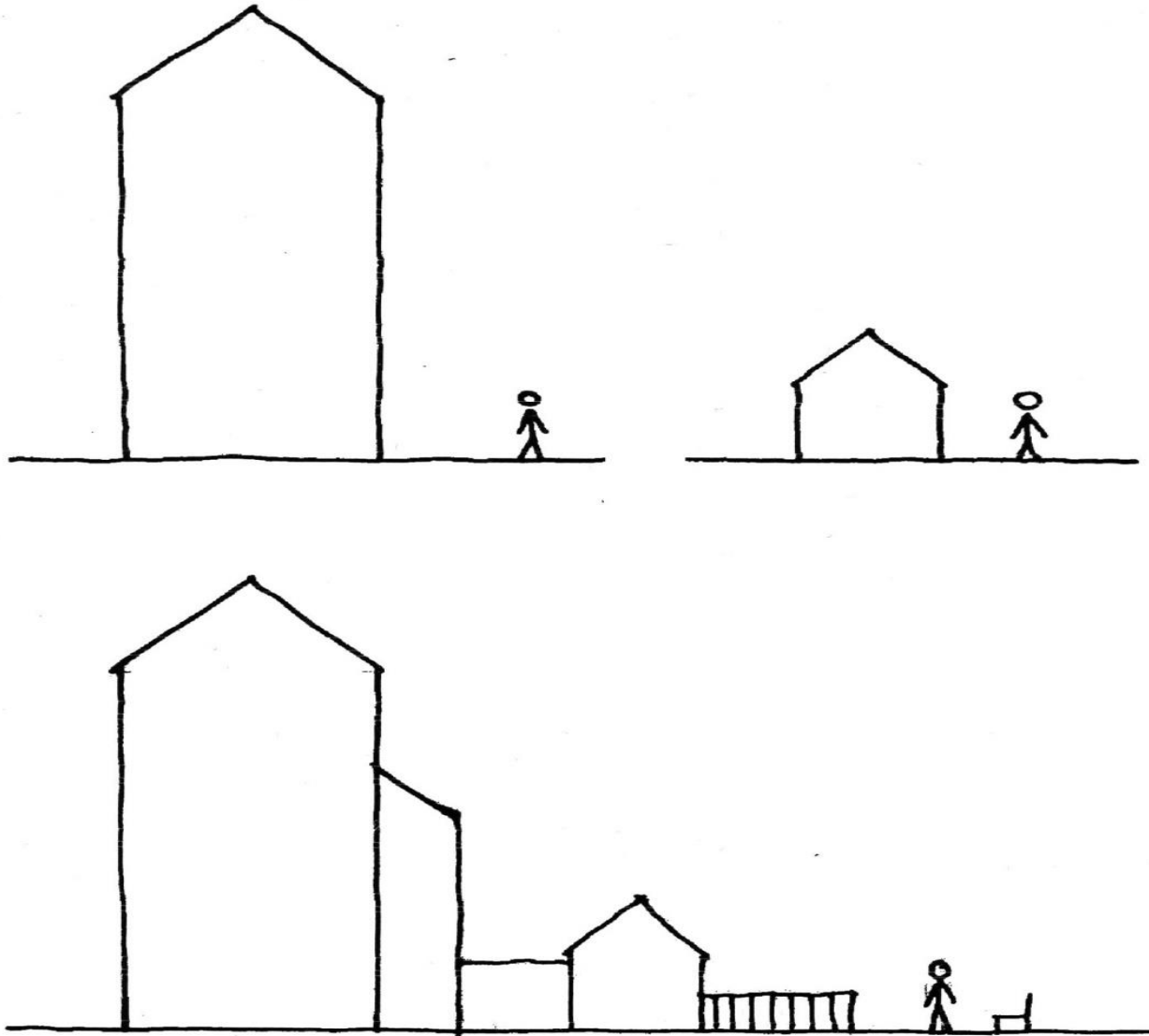
zasady kształtowania przestrzeni 2

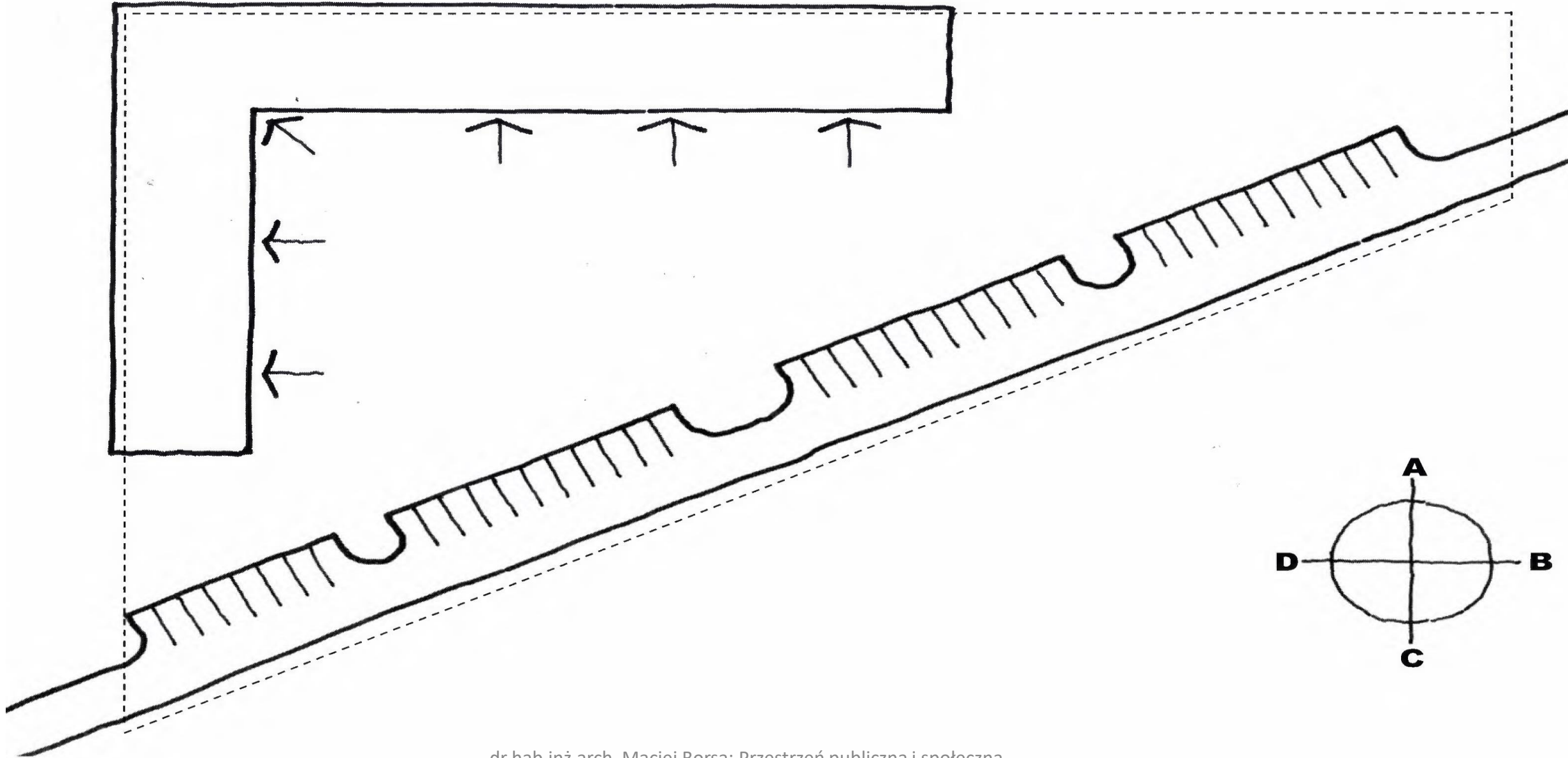
zasady kształtowania przestrzeni 3

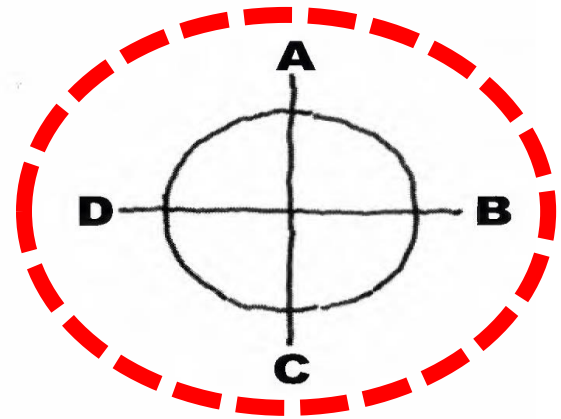
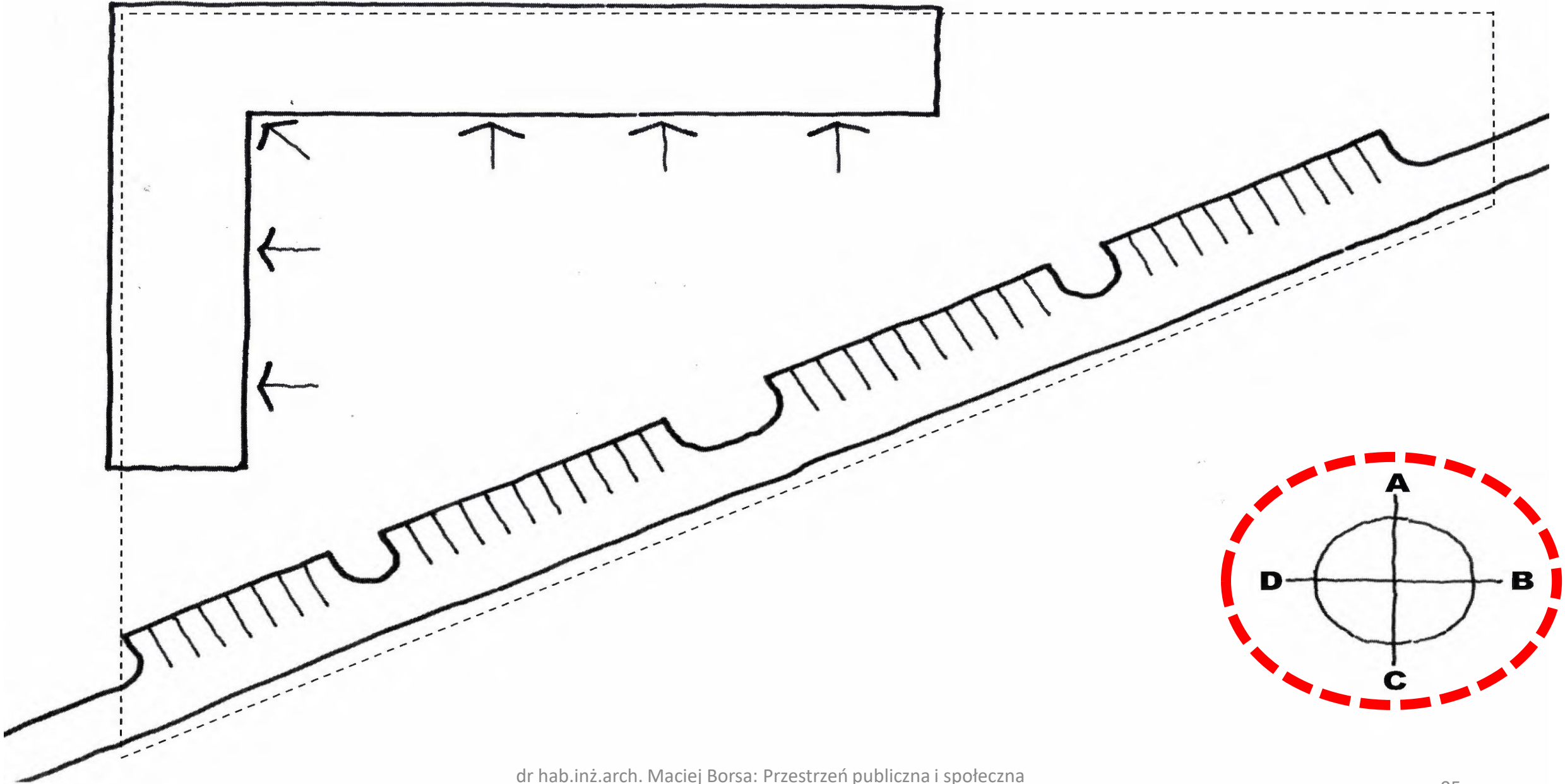
zasady kształtowania przestrzeni 4

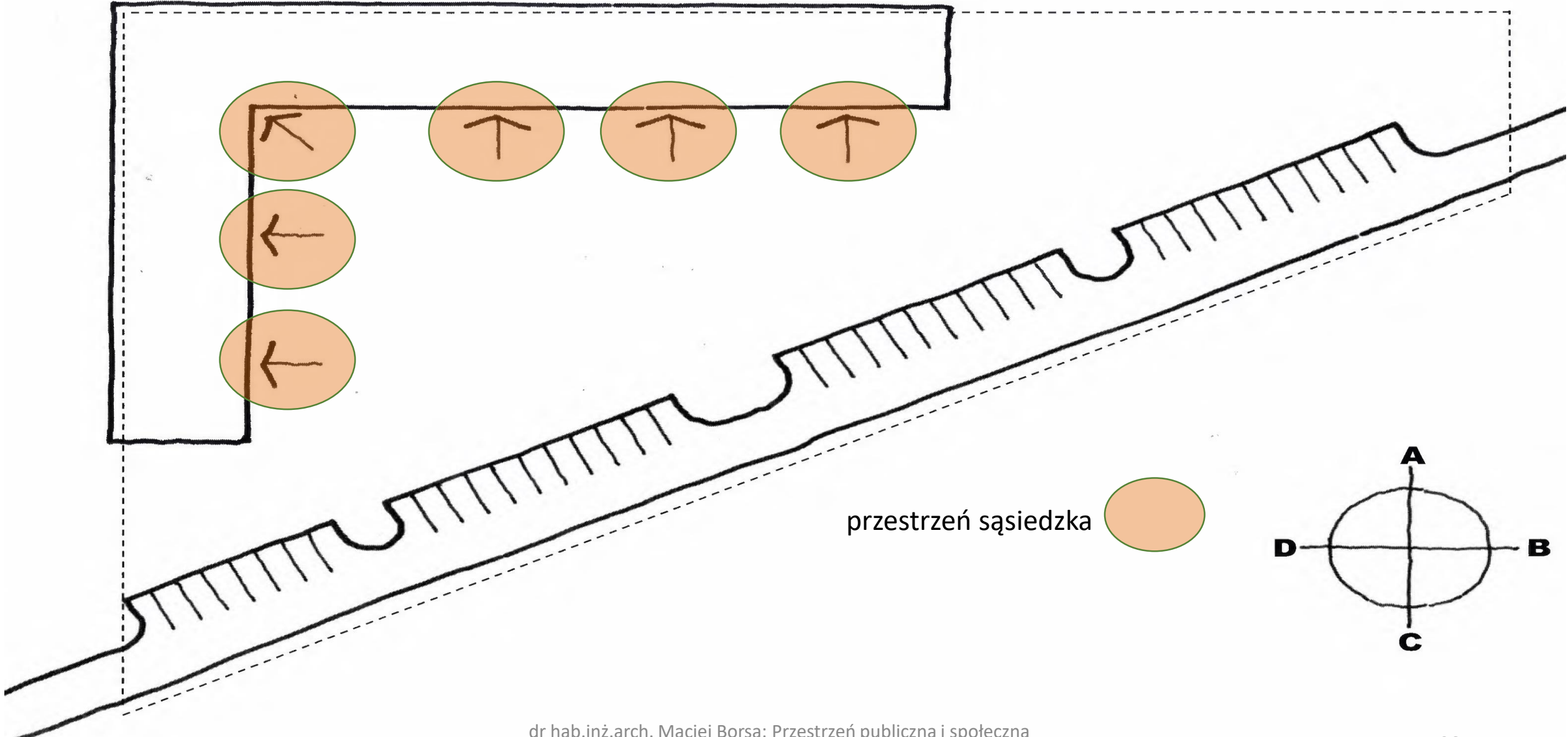
zasady kształtowania przestrzeni 5

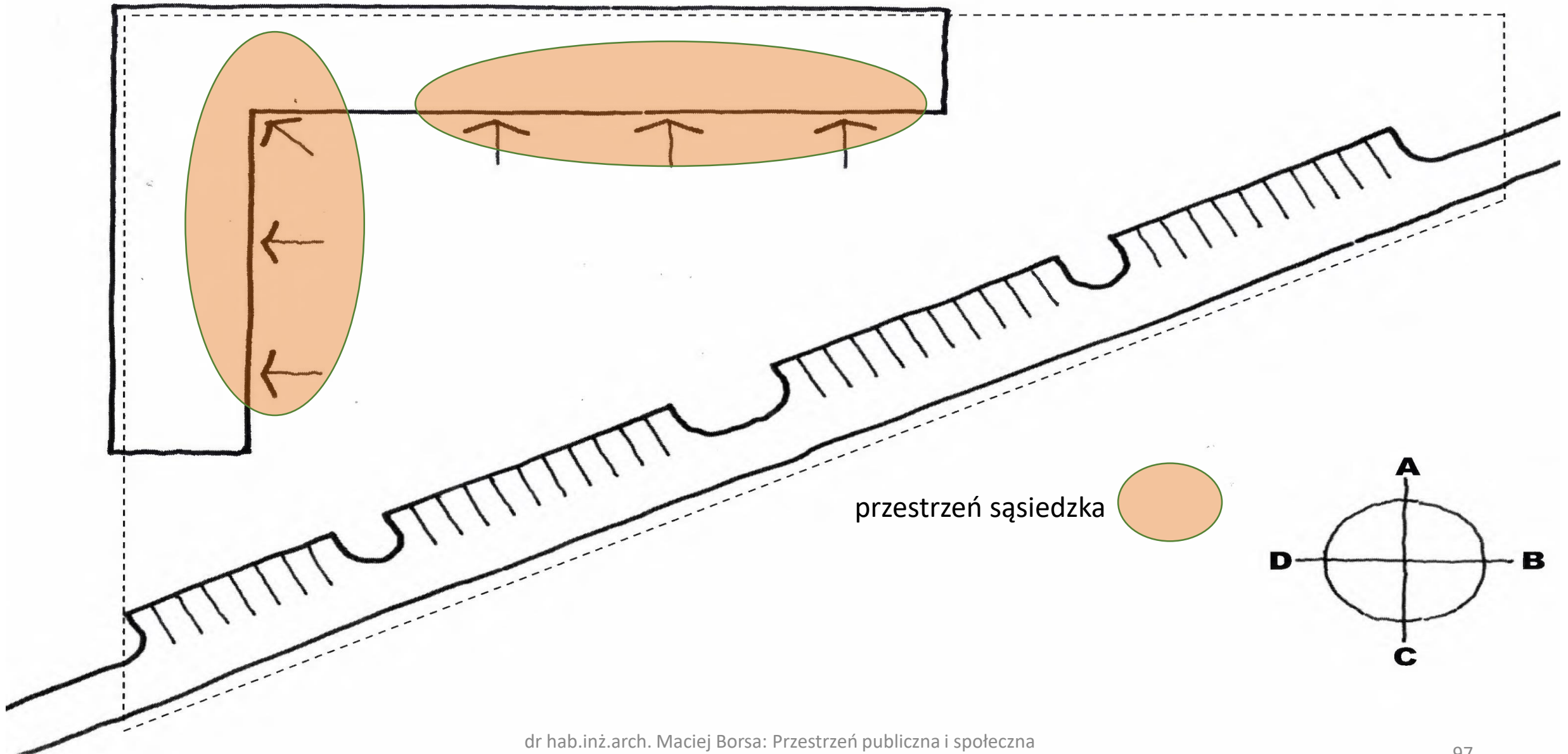
zasady kształtowania przestrzeni 6

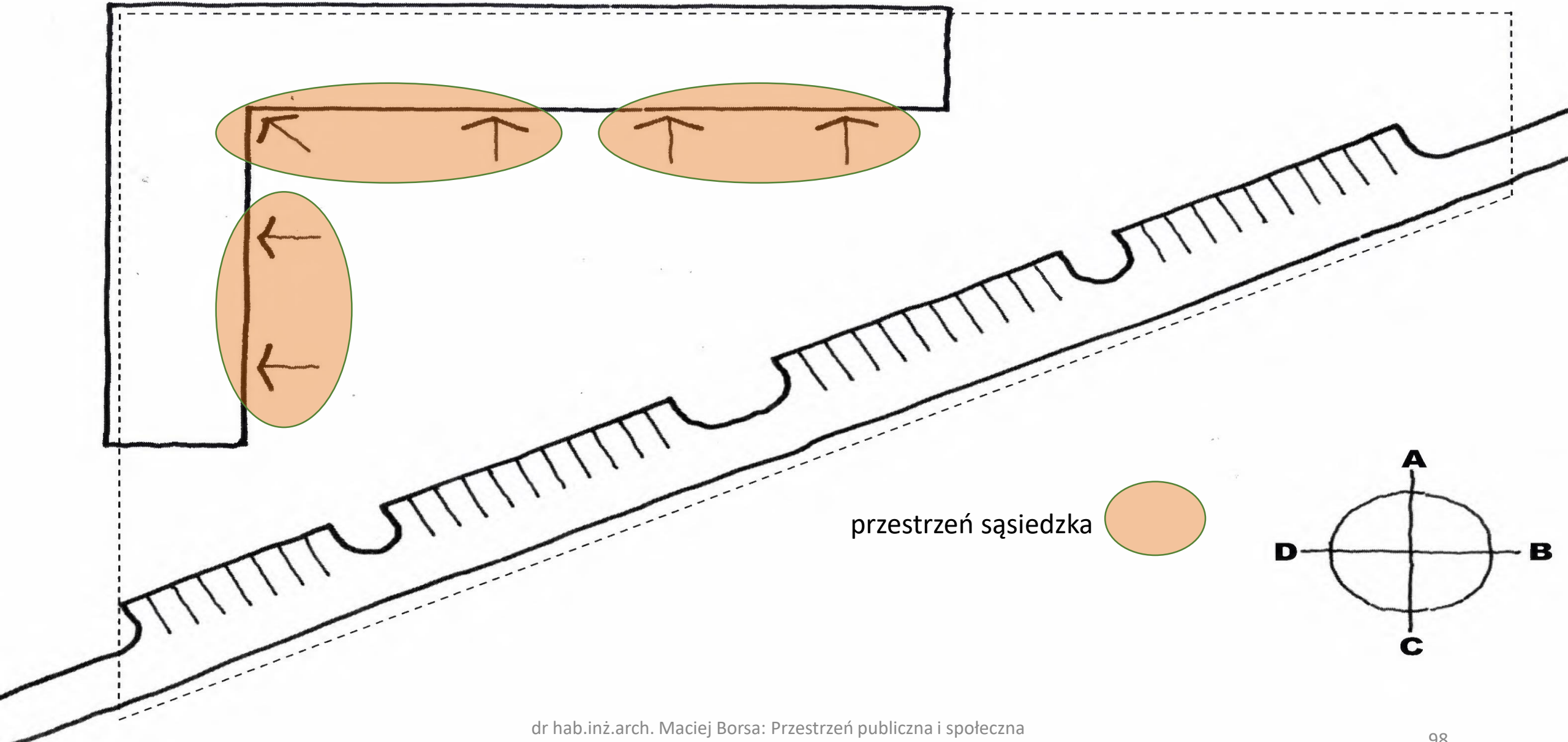
zasady kształtowania przestrzeni 7

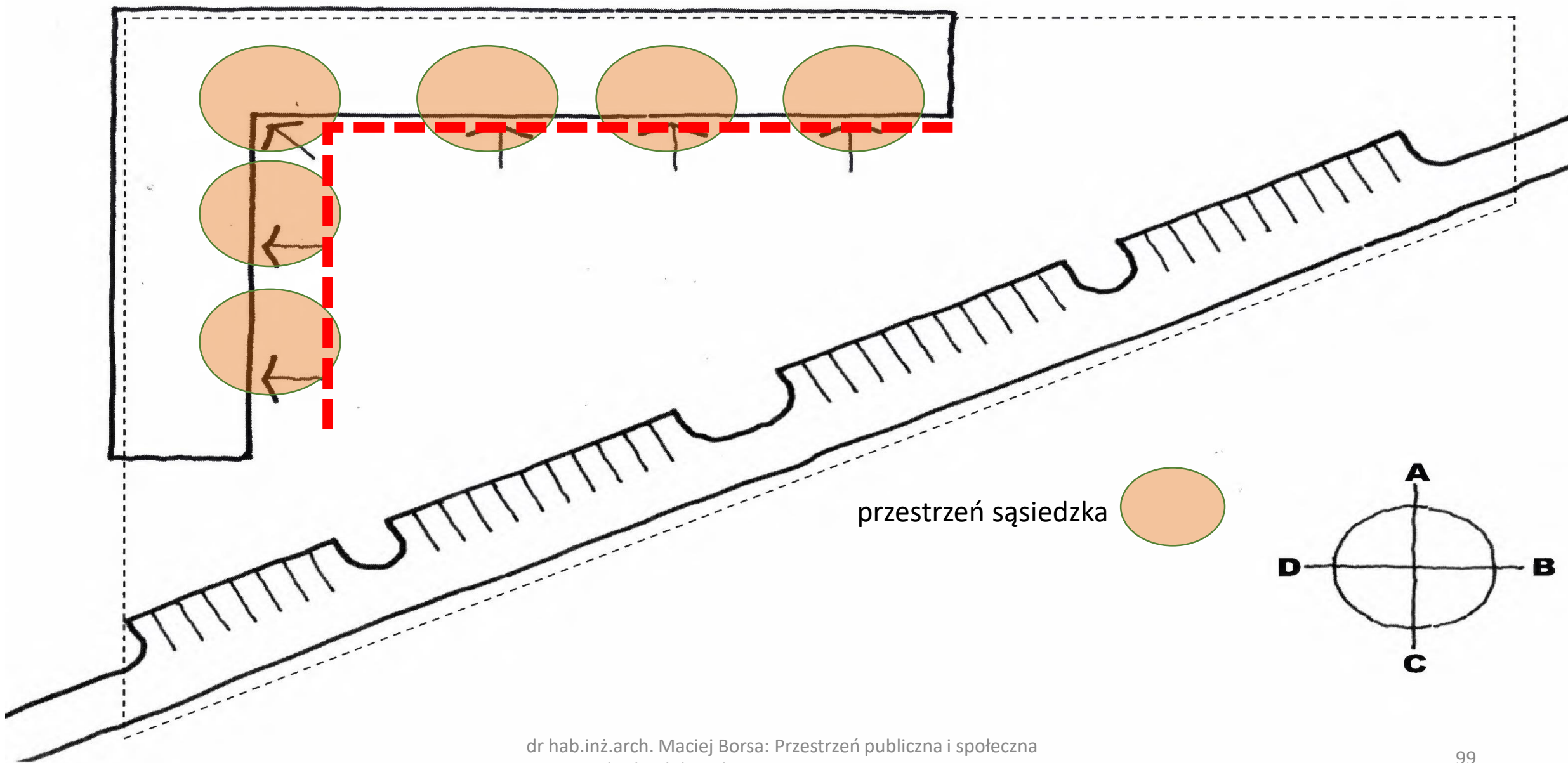
zasady kształtowania przestrzeni 8

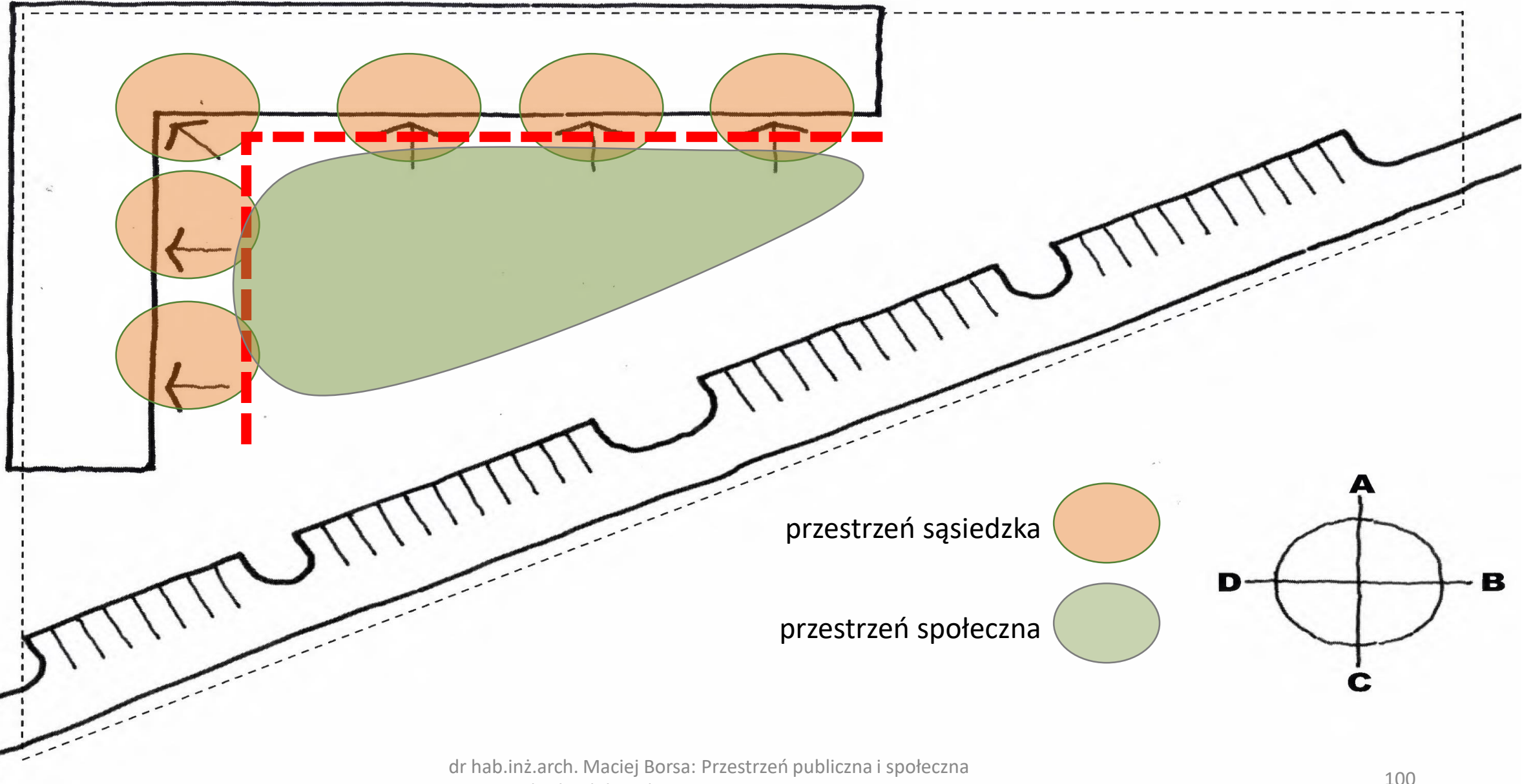
zasady kształtowania przestrzeni 9

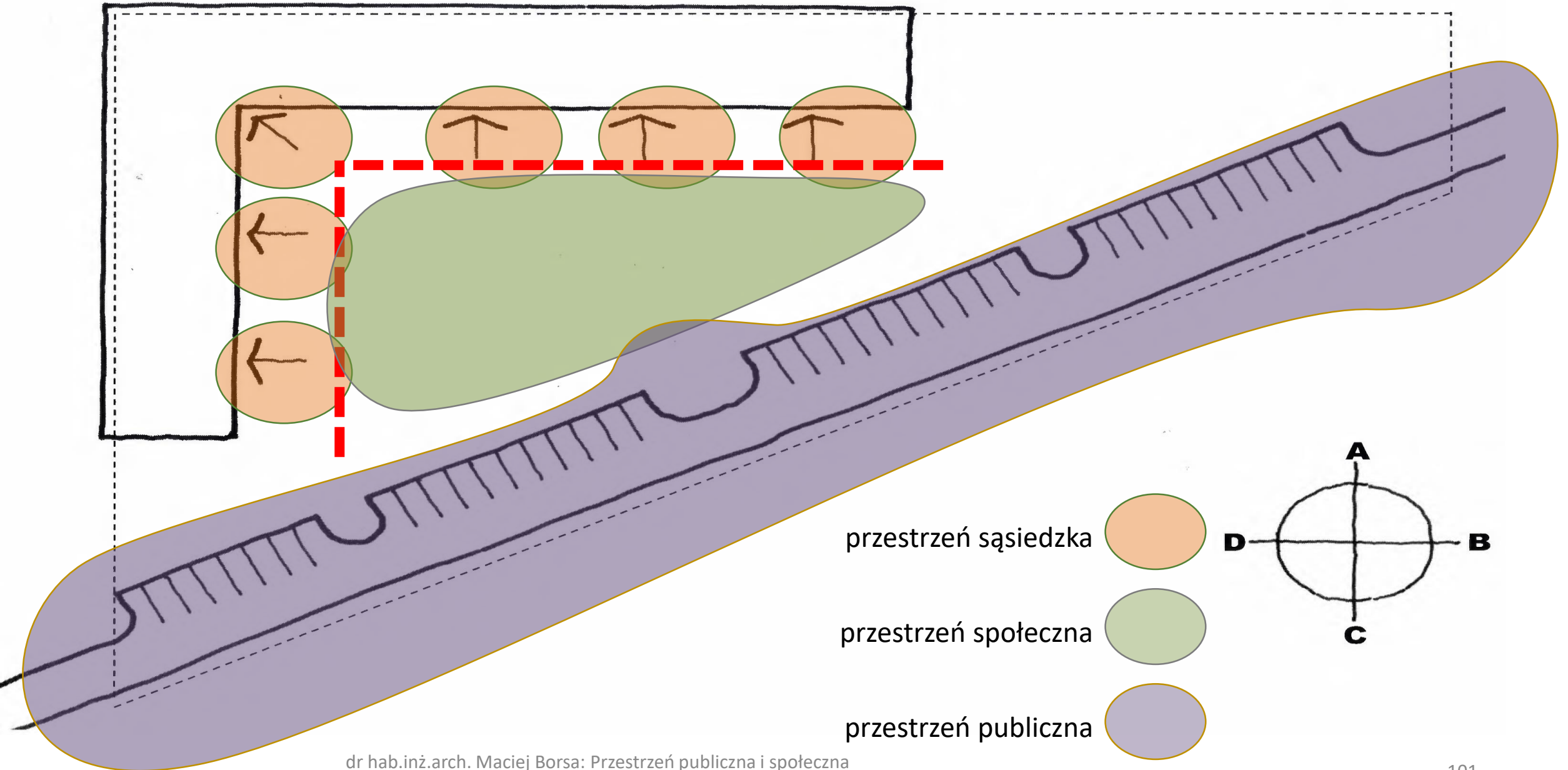
zasady kształtowania przestrzeni 10

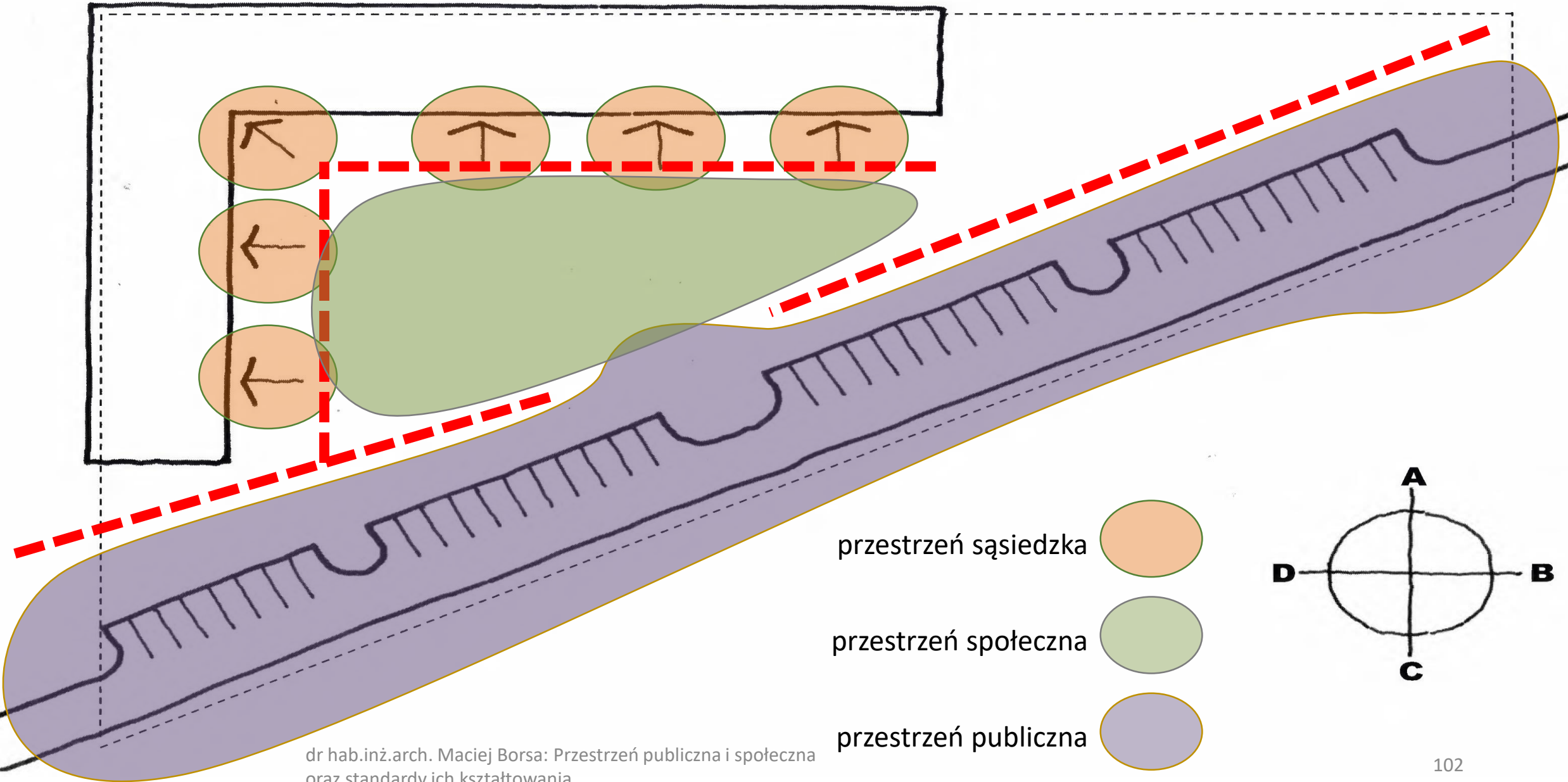
zasady kształtowania przestrzeni 11

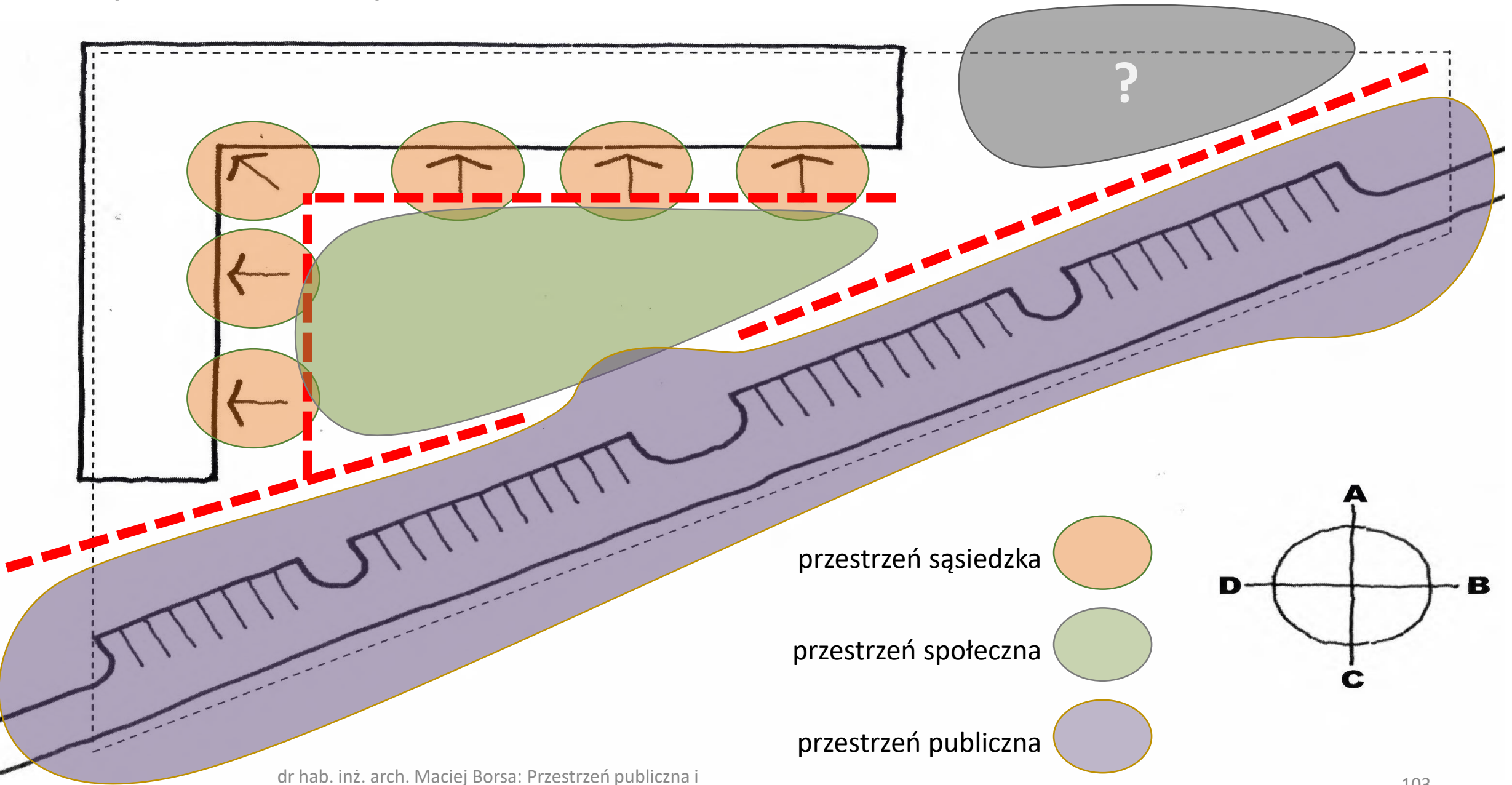
zasady kształtowania przestrzeni 12

zasady kształtowania przestrzeni 13

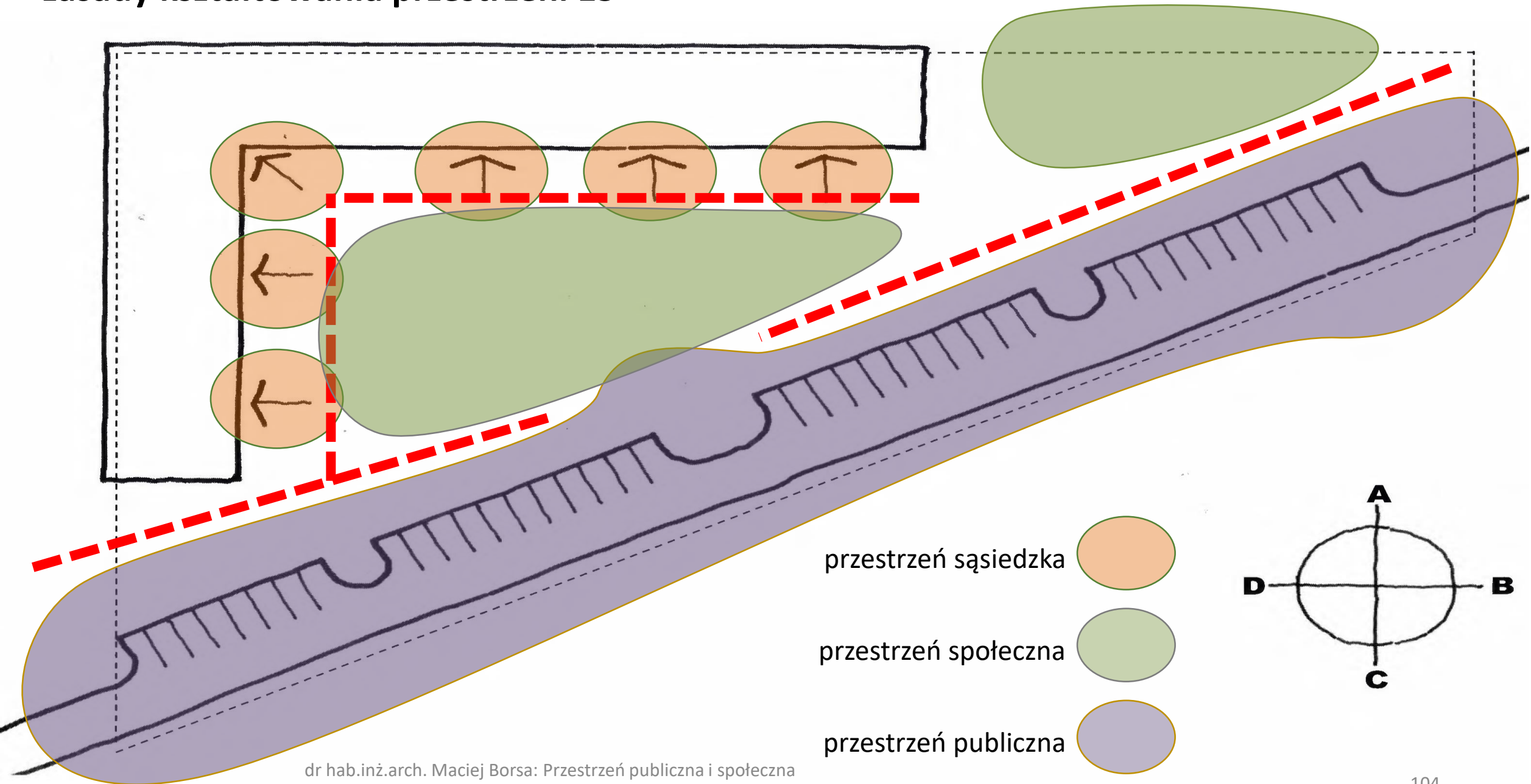

zasady kształtowania przestrzeni 14

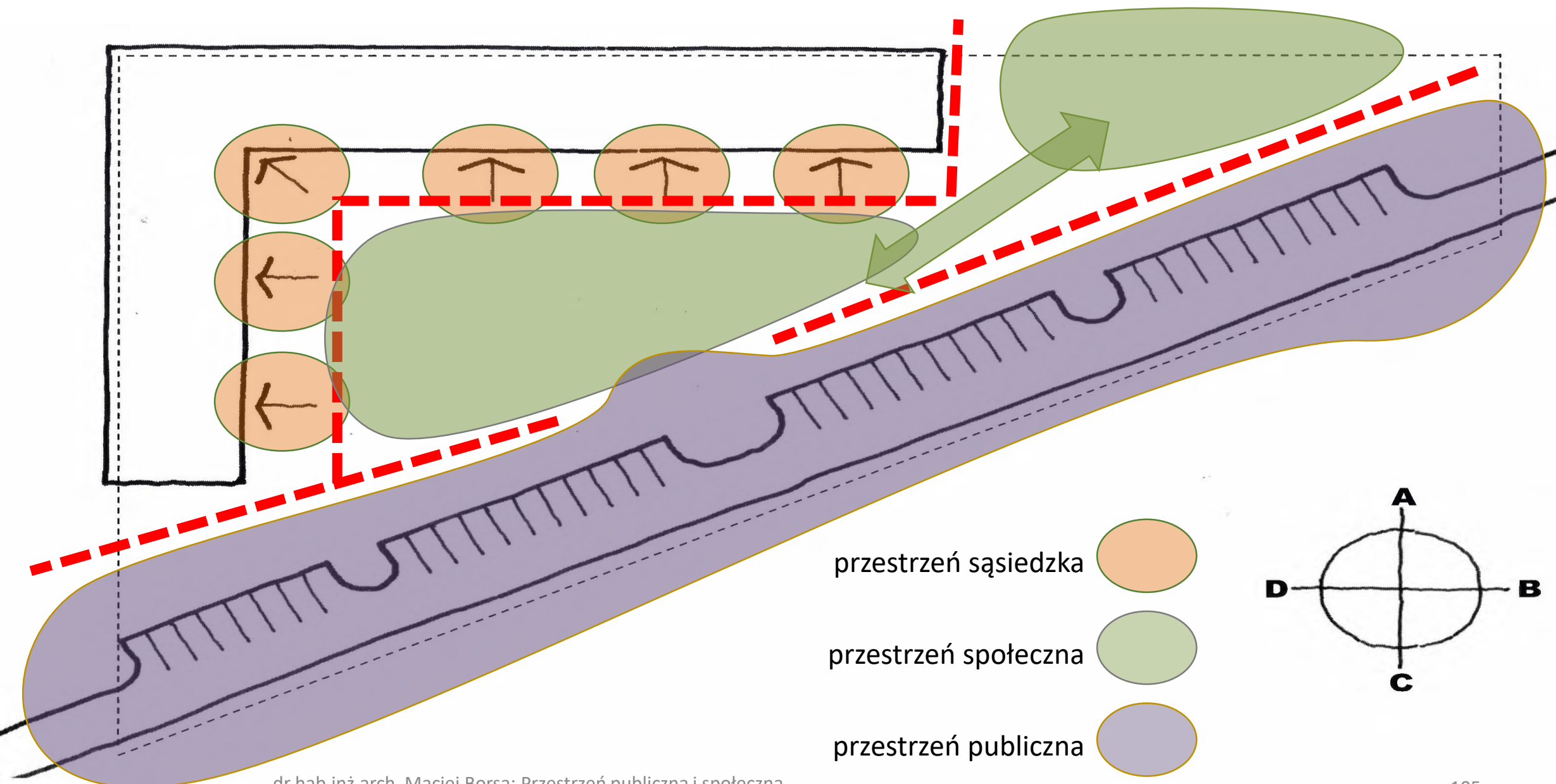
dr hab. inż. arch. Maciej Borsia: Przestrzeń publiczna i społeczna oraz standardy ich kształtowania

zasady kształtowania przestrzeni 15

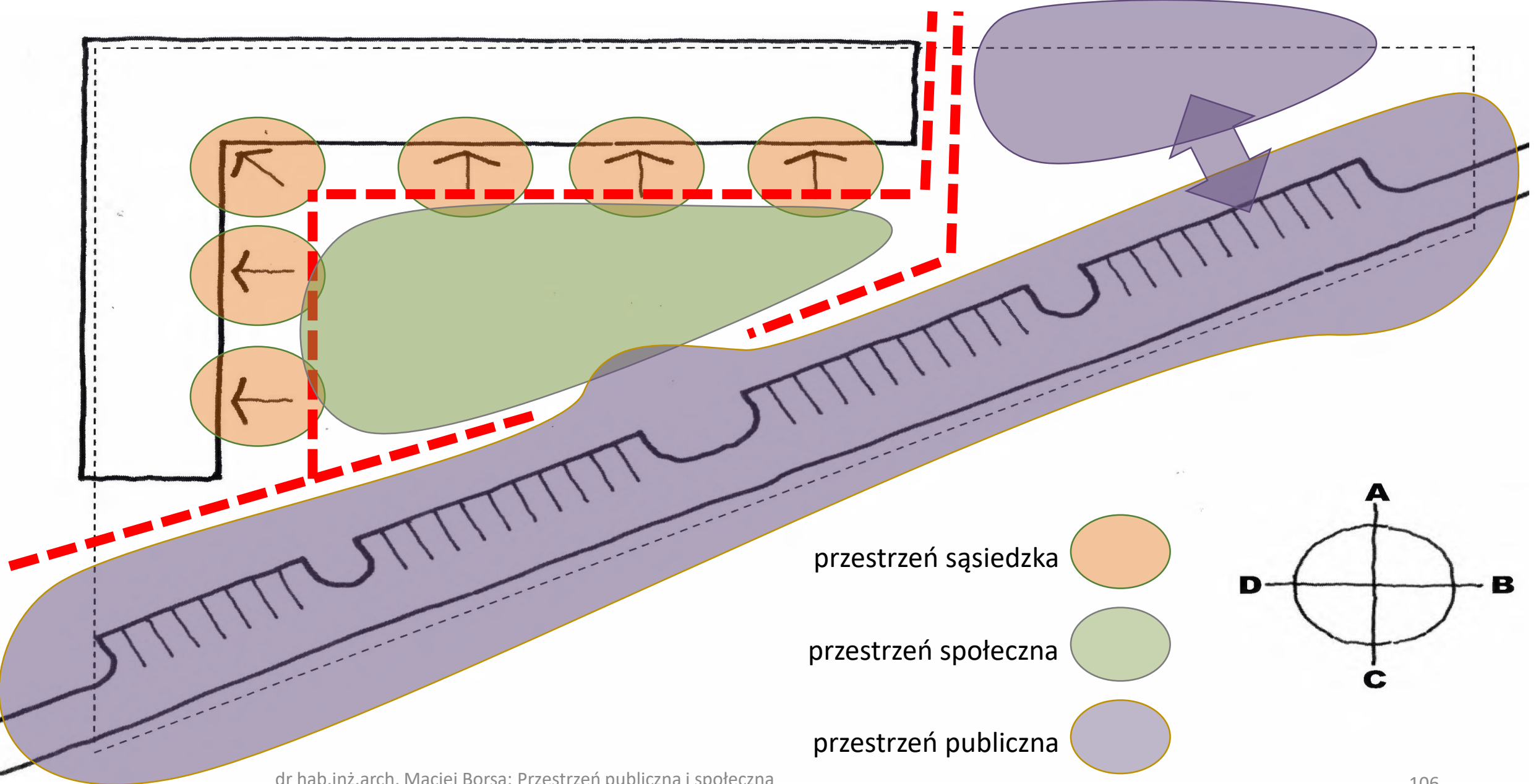

dr hab.inż.arch. Maciej Borsia: Przestrzeń publiczna i społeczna oraz standardy ich kształtowania

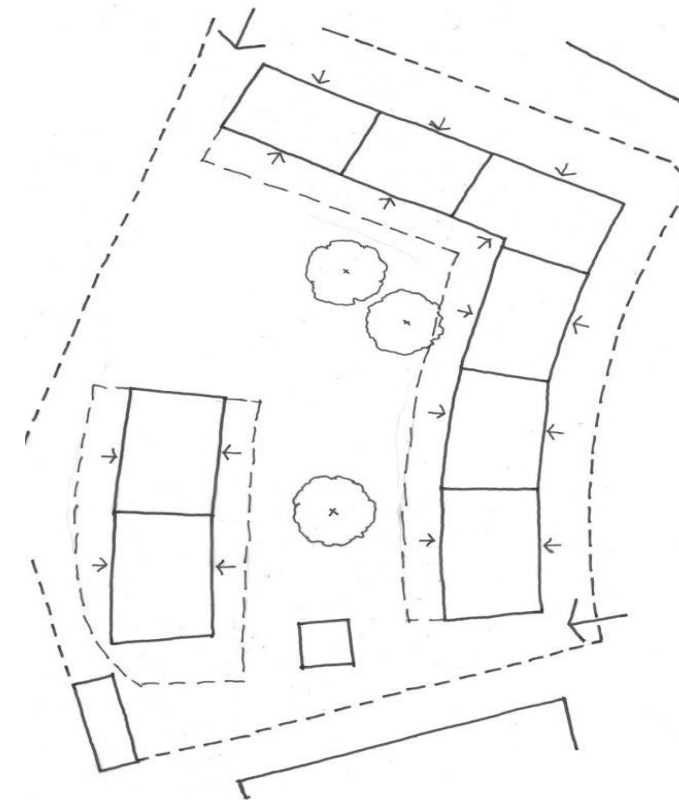
zasady kształtowania przestrzeni 16

zasady kształtowania przestrzeni 17

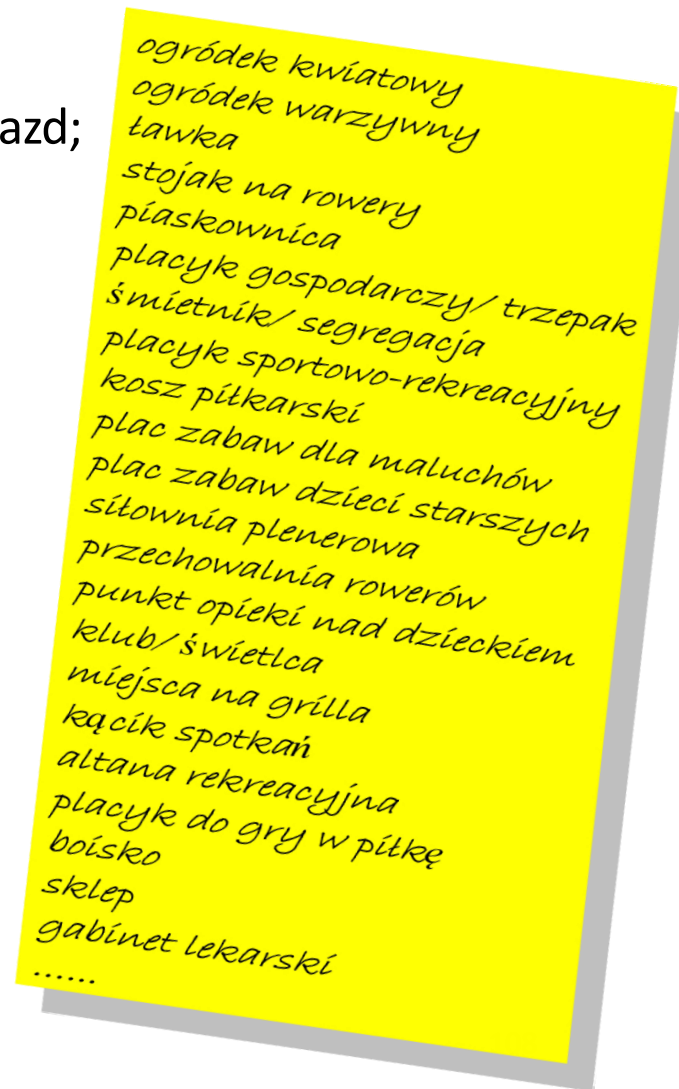
przykład z praktyki

program użytkowy 1

Wstępne określenie programu użytkowego – hipoteza, przy weryfikacji - redukcji określić, które składowe programu powinny się znaleźć w najbliższym sąsiedztwie podwórza oraz konkretnie gdzie? i jak do nich dojść?):

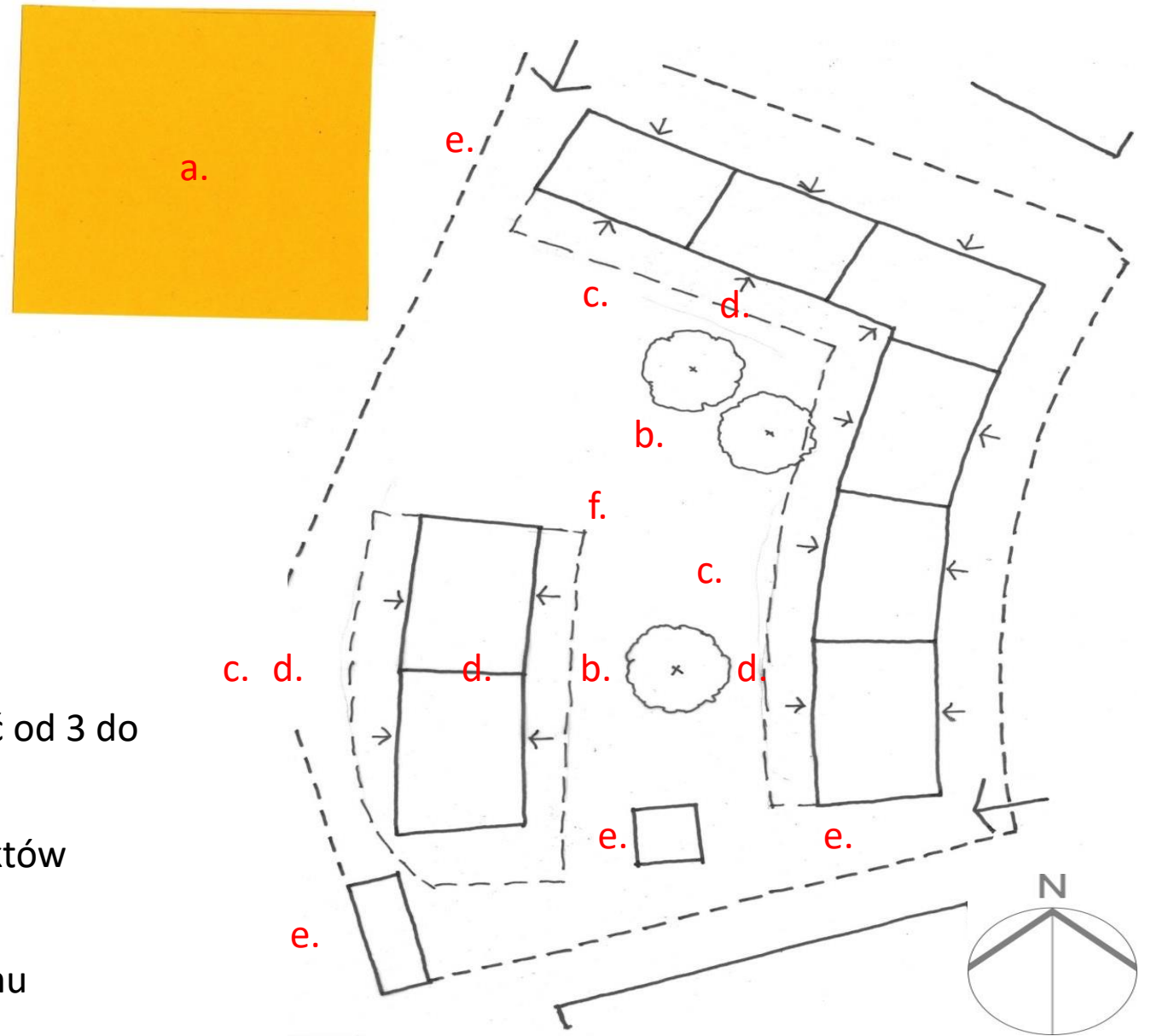
- a. parkingi – ile potrzeba miejsc (1. miejsce na 1 mieszkanie), skąd następuje wjazd;
- b. komunikacja piesza – kierunki i potoki ruchu (mikro-generatory ruchu, np. wejścia do klatek schodowych);
- c. obiekty gospodarcze:
 - i. w budynkach – jak zapewnić do nich dojazd,
 - ii. na dziedzińcu – jaka powinna być ich wielkość;
- d. program rekreacyjny – warunki usytuowania:
 - i. dostęp,
 - ii. nasłonecznienie (orientacja),
 - iii. hierarchia (dla kogo – jakiej grupy jest przeznaczony),
 - iv. izolacja (jak ogranicza się dostęp szerszy, niż założony w pkt iii).

program użytkowy 2

2. Wstępny blokowy szkic koncepcji:

- a. parkingi – dowolnie ulokowany prostokąt o powierzchni równej potrzebnym miejscom parkingowym: liczba samochodów x 20 m² [prostokąt *parkingMAX*];
- b. miejsca usytuowania wartościowych drzew oraz kultywowanej zieleni;
- c. strefy najlepszej ekspozycji (nasłonecznienia), elewacje uprzywilejowane;
- d. strefy prywatne, głównie pod oknami (szerokość od 3 do ok. 10 metrów);
- e. strefy lub miejsca lokalizacji i dojazdów do obiektów gospodarczych;
- f. potencjalny obszar lokalizacji głównego programu rekreacyjnego.

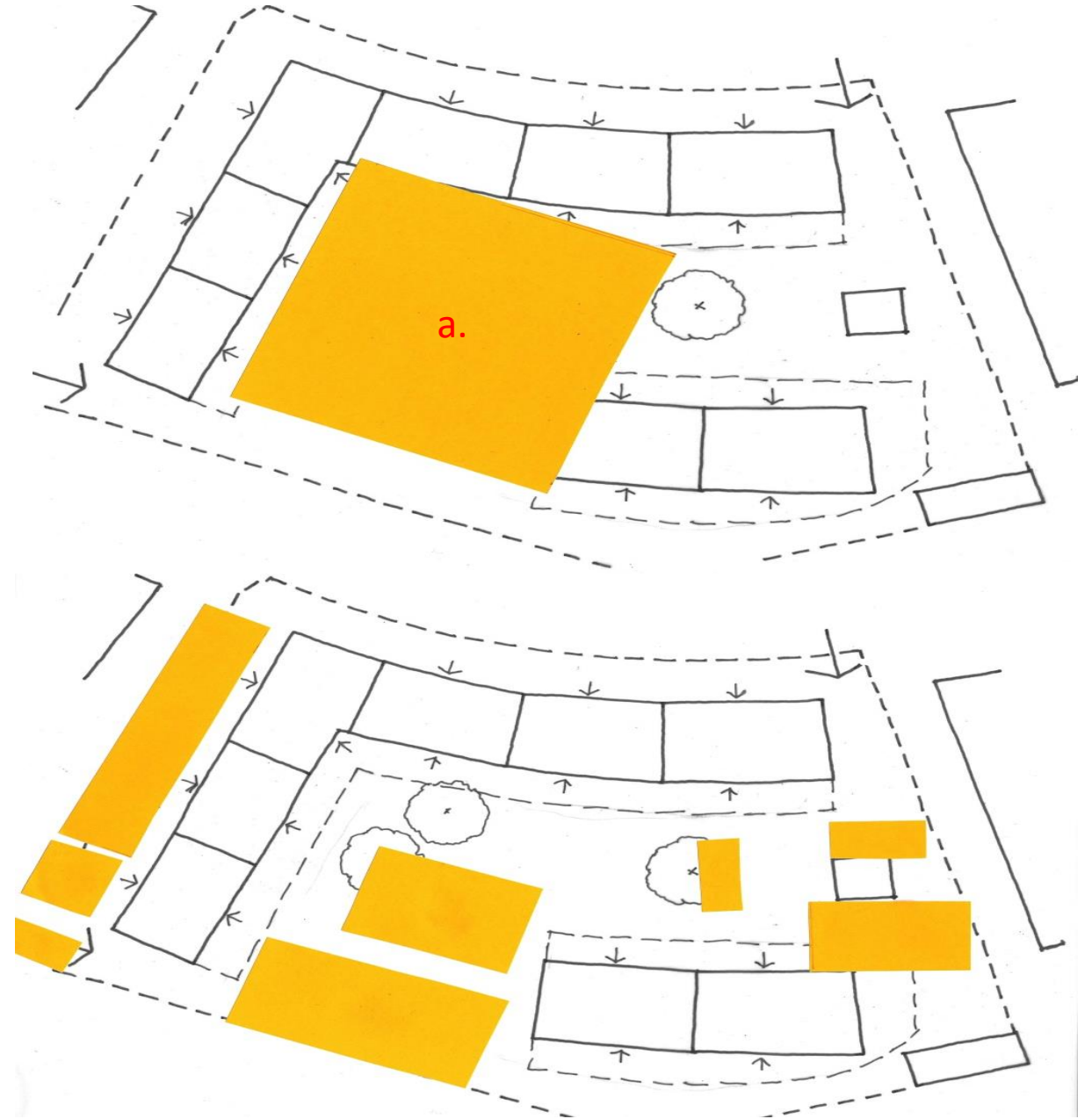

program użytkowy 3

3. Wstępne rozrysowanie koncepcji

[to jest najtrudniejsze]:

- a. ponownie parkingi – rozdzielenie prostokąta *parkingMAX* na mniejsze prostokąty szerokość 4 - 15 m, usytuowane w różnych, najmniej atrakcyjnych miejscach;
- b. połączenie tych prostokątów w ciągi, umożliwiające przejazd i dojście do klatek schodowych, szerokości:
 - dla pieszych: 1,5 - 2 metry, główne ciągi i wejścia 3 metry,
 - dla pojazdów: 2,5 - 3 metry (bez możliwości parkowania), 3,5 - 4 (do 5) metrów (z parkowaniem), dojazd pożarowy 4,5 metra, wjazd do garażu 7 - 8 metrów.

program użytkowy 4

4. Uszczegóławianie koncepcji

a. Łączenie stref współużytkowania

np. zmniejszanie szerokości powierzchni utwardzonych, celem ograniczenie powierzchni utwardzonych na rzecz powierzchni przepuszczalnej.

b. Sytuowanie barier przestrzennych (żywopłotów, pergoli, ścianek – ogrodzeń lub towarzyszących obiektom – altanom, schowkom):

i. wydzielających różne rodzaje przestrzeni: społeczną, sąsiedzka i prywatną,

ii. wydzielające różne standardy i podmioty zobowiązane do utrzymania (miejskie, wspólnotowe, oddane do indywidualnego wykorzystania (uprawy ogrodnicze, patia przy mieszkaniach na parterze).

c. Wydzielanie linią różnych rodzajów nawierzchni (jeśli ta sama = nie ma linii):

i. tereny zabudowane (główne budynki i obiekty pomocnicze na podwórzu);

ii. dla ciężkich samochodów, stref intensywnie użytkowanych;

iii. dla samochodów mieszkańców i dla pieszych;

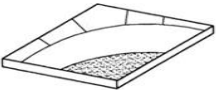
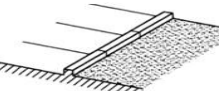
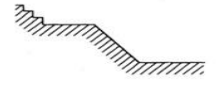
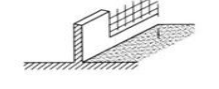

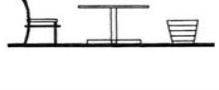

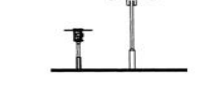

iv. wyłącznie dla pieszych;

v. trawników dostępnych dla użytkowników (place zabaw, miejsca do grilla);

vi. tereny ogrodowe (rośliny, kwiaty – bez wolnego dostępu).

Definicje

	<p>Nawierzchnie - są najbardziej powszechnym typem detalu, są one niezbędne do oddzielenia powierzchni biologicznie czynnej oraz komunikacji pieszej i kołowej. Nawierzchnie mogą być miękkie i twarde, śliskie i chropowate, pokryte roślinnością lub nieprzepuszczalne dla wód opadowych, mogą ozdabiać rysunek podłogi lub tylko różnicować go funkcjonalnie; powinny zapewniać odwodnienie, ale sprzyjać retencji.</p>
	<p>Krawędzie - występują wszędzie tam, gdzie pragniemy wyraźnie oddzielić jeden rodzaj nawierzchni od drugiego, mogą być zaznaczone w płaszczyźnie podłogi, wyniesione ponad nią lub zagłębione, mogą być również stopniem umacniającym różnice poziomów, tak jak to czynią krawężniki uliczne. Przemyslenia wymaga ich rola dla odprowadzenia wód opadowych – gdzie mają ją zatrzymywać a gdzie przepuszczać.</p>
	<p>Uskoki - są niezbędne w łączeniu płaszczyzn o większych różnicach deniwelacji, tworzyć z nich można stopnie dla ruchu pieszego, jak i skarpy o różnym nachyleniu stoku, a także kształtować w formie murów oporowych, mogą być formowane z gruntu, odlewane z betonu, układane z kamieni, pokrywane roślinnością.</p>
	<p>Ogrodzenia - występują najczęściej wzdłuż granic własnościowych, ale także można je wprowadzać w celach izolacji różnych kategorii przestrzeni, w celach porządkowych, a nawet ozdobnych, mogą być ażurowe, przeźroczyste, szczelne, pełne lub o zmiennym charakterze, o różnej wysokości, łatwe lub trudne do przekroczenia.</p>
	<p>Obiekty małej architektury - zgodnie z prawem budowlanym zalicza się do nich niewielkie obiekty, a w szczególności: kapliczki, krzyże przydrożne, figury, posągi, wodotryski, altany i inne obiekty architektury ogrodowej i użytkowej służące rekreacji codziennej i utrzymaniu porządku, jak: piaskownice, huśtawki, drabinki, śmietniki, zbiorniki na wodę opadową (deszczówkę).</p>
	<p>Umeblowanie - stanowią je drobne formy użytkowe przenośne lub trwale zamocowane w podłożu, takie jak: ławki, stoliki, śmietniczki, urządzenia zabawowe, rekreacyjne, sportowe.</p>
	<p>Roślinność - traktowana jako detal urbanistyczny musi być specjalnie formowana, dobierana gatunkowo i kolorystycznie, tworząca zarówno kobierce kwiatowe, żywopłoty, szpalery drzew, jak i formy rzeźb kształtowanych z tworzywa roślinnego. Ważną funkcją zieleni jest uzyskiwanie powierzchni biologicznie czynnej, zapewniającą retencję (zatrzymywanie) wód opadowych, można w tym celu stosować oczka wodne.</p>
	<p>Oświetlenie - głównie chodzi o urządzenia oświetleniowe wymagające trwałych i widocznych elementów, takich jak: latarnie różnych form i wysokości, słupy świetlne czy reflektory oświetlające budowle lub roślinność.</p>
	<p>Znaki informacyjne - tworzą bogaty i stale powiększający się zestaw form mających głównie cele reklamowe i informacyjne, nadmiar tych znaków prowadzi do dezinformacji oraz pogorszenia krajobrazu przestrzeni.</p>
	<p>Elementy plastyczne - tworzą również bogatą paletę form - głównie ozdobnych, w tym upamiętniających określone zdarzenie lub konkretne osoby, albo podkreślających symbolikę miejsca, jego unikalną specyfikę – <i>genius loci</i>.</p>

Przykłady (1)

Przykłady (2)

Przykłady (3)

Dziękuję za uwagę!

Maciej Borsa, Instytut Rozwoju Miast i Regionów